

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011 – 2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ondřej Holeček

Československé bezpečnostní a ozbrojené složky první republiky a jejich odkaz v současnosti

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. František Parkan

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2011 - 2014

BACHELOR THESIS

Ondřej Holeček

**Czechoslovak security and armed forces of the First
Republic and their link currently**

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PaedDr. František Parkan

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 3. 1. 2014.

Ondřej Holeček

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PaedDr. Františku Parkanovi za vedení mé bakalářské práce, také za jeho podporu, trpělivost a mnoho cenných rad a připomínek.

Anotace

Teoreticky zaměřená bakalářská práce vychází z existence složek prvorepublikového československého státu, které byly odrazem doby a měly plnit hlavní roli při zajišťování bezpečnosti a obrany státu. Na základě využití metody historické, komplexní a individuální, bude práce ve svých jednotlivých částech popisovat vznik, organizaci a fungování jednotlivých bezpečnostních sborů Československé republiky, s větším důrazem na tehdejší policii a četnictvo, a to od jejich vzniku v roce 1918 až do zániku první republiky v roce 1938. Dále se bude věnovat snaze současné nejpočetnější bezpečnostní složky státu, a to Policie České republiky, o navázání na prvorepublikové tradice těchto sborů. V závěru této bakalářské práce se pak její autor pokusí zhodnotit úspěšnost těchto snah.

Klíčové pojmy

Armáda ČSR, bezpečnostní problémy první republiky, bezpečnostní sbory, četnictvo, finanční stráž, návaznost na prvorepublikové tradice, ochrana veřejného pořádku, organizace bezpečnostních sborů, služební poměr, státní a obecní policie, stráž obrany státu.

Annotation

Theoretically oriented bachelor's thesis is based on the existence of the components of the First Republic of Czechoslovakia, which reflected the times and should play a major role in ensuring the security and defense. Based on the use of historical methods, complex and individual, will work in their respective sections describe the creation, organization and functioning of the security forces of the Czechoslovak Republic, with more emphasis on the former police and gendarmerie, from their inception in 1918 until the dissolution of the First Republic in 1938. Further efforts will be devoted to present the largest state security forces, the police and the Czech Republic, the first republic to establish a tradition of this congregation. At the end of this thesis, the author then attempts to assess the success of these efforts.

Key words

Army Czechoslovakia, financial guard, gendarmerie, guard defense, link to the traditions of the First Republic, organization security forces, the protection of public order, safety issues First Republic, security forces, staff ratio, state and municipal police.

OBSAH

ÚVOD	8
1 VZNIK ČESKOSLOVENSKA A S TÍM SPOJENÉ BEZPEČNOSTNÍ PROBLÉMY	10
2 ORGANIZACE STÁTU A JEHO BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY	18
2. 1 Státní a obecní policie ČSR	19
2. 2 Četnictvo	26
2. 3 Finanční stráž československá	35
2. 4 Stráž obrany státu	40
2. 5 Armáda ČSR	47
3 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	52
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63

ÚVOD

Bezpečnostní a ozbrojené složky jsou součástí každého samostatného a suverénního státu na celém světě. V demokratických zemích pak představují záruku ochrany demokratických principů a slouží ku prospěchu celé společnosti tím, že ji ochraňují ať již v rámci zajištění vnitřní bezpečnosti, tak i v rámci ochrany před vnějším ohrožením. V roce 1918 na našem území vznikl státní útvar, který je i po více jak devadesáti letech od svého vzniku stále považován za příklad dobře fungující demokracie, jejímuž obrazu se i v současnosti snažíme přiblížit. První Československá republika i přesto, že její život trval pouhých dvacet let, utkvěla v dějinných pamětech jako ostrov demokracie mezi autoritářskými a agresivními státy první třetiny dvacátého století. Její odkaz je ve společnosti stále vnímám jako příklad dobře fungujícího a silného státu, ať už po stránce samostatnosti ve sféře ekonomické a hospodářské, tak i po stránce zajištění a funkčnosti ochrany její bezpečnosti. Stejně jako celá první Československá republika, tak i její bezpečnostní a ozbrojené složky jsou v dnešní době dávány za příklad ukázky vlastenectví a profesionálního přístupu k ochraně státu a jeho demokratických principů. Bezpečnostní sbory první republiky, ale i její jednotliví příslušníci se ve společnosti v drtivé většině těšili vážnosti a úctě a byli vnímáni jako nezpochybnitelná autorita představující prodlouženou ruku silného a demokraticky fungujícího právního státu. Současné bezpečnostní a ozbrojené sbory se proto již od roku 1989, tedy od doby, kdy bylo znovu obnoveno demokratické uspořádání našeho státu, snaží navázat na odkazy těchto prvorepublikových bezpečnostních složek a usilují o znovu nabití prestiže a důvěryhodnosti ve společnosti.

Tato teoreticky zaměřená bakalářská práce vychází z existence složek prvorepublikového československého státu, které byly odrazem doby a měly plnit hlavní roli při zajišťování bezpečnosti a obrany státu. Na základě využití metody historické, komplexní a individuální, bude práce ve svých jednotlivých částech popisovat vznik, organizaci a fungování jednotlivých bezpečnostních sborů Československé republiky, s větším důrazem na tehdejší policii a četnictvo, a to od jejich vzniku v roce 1918 až do zániku první republiky v roce 1938. Dále se bude věnovat snaze současné nejpočetnější bezpečnostní složky státu, a to Policie České republiky, o navázání na prvorepublikové tradice těchto sborů. V závěru této bakalářské práce se její autor pokusí zhodnotit úspěšnost těchto snah.

Úvodní kapitola bakalářské práce bude popisovat samotný vznik Československé republiky v roce 1918 a s tím spojené bezpečnostní problémy mladé republiky. Následující kapitola bude věnována organizaci samostatného československého státu a organizaci jejích ozbrojených a bezpečnostních složek. V dalších navazujících podkapitolách bakalářské práce budou uvedeny charakteristiky jednotlivých bezpečnostních sborů meziválečného Československa, a to policie, četnictva a ostatních neznámějších ozbrojených složek, jako finanční stráž, stráž obrany státu a československé armády. Třetí kapitola bakalářské práce bude věnována současnému nejpočetnějšímu bezpečnostnímu sboru státu, a to Policii České republiky. Zde bude kromě popisu organizačního uspořádání této ozbrojené složky, popsána i snaha o navázání na odkaz a tradice prvorepublikové policie a četnictva. Závěr této teoretické práce pak stručně ohodnotí výsledek těchto snah a dále přinese kritický pohled autora, jako dlouholetého řadového příslušníka Policie České republiky, na konkrétní nedostatky stávajícího služebního zákona, který měl svou existencí, mimo jiné také přispět k obnově prvorepublikových hodnot a postavení policistů a dalších členů bezpečnostních sborů.

1 VZNIK ČESKOSLOVENSKA A S TÍM SPOJENÉ BEZPEČNOSTNÍ PROBLÉMY

Jak ve své publikaci výstižně uvádí John, nejdůležitějším faktorem vzniku mnohonárodnostního Československého státu byla první světová válka (1914 - 1918), která zapříčinila rozpad Rakouska-Uherska a dala tak možnost utlačovaným slovanským národům vytvořit jednotlivé národnostní státy.¹ Hranice těchto nově vzniklých států však nevznikaly pouze na základě etnického složení obyvatelstva, ale byly z velké části také určovány vítěznými mocnostmi, kdy ohledy byly spíše brány na obranyschopnost a hájitelnost hranic než na konkrétní národnostní složení a cítění obyvatel. Samostatná meziválečná Československá republika se proto vyznačovala i velkým podílem národnostních menšin. V nově vzniklé Československé republice tak vedle sebe kromě Čechů a Slováků, v té době tedy již příslušníků nově vzniklého jednotného československého národa, najednou žili i Němci, Rusíni, Maďaři, Poláci a další národy, což mladé republice přinášelo nemalé bezpečnostní problémy. Stejně tak samotné vymezení hranic nové republiky již od počátku zavdávalo příčiny ke konfliktům se sousedními státy, a to zejména proto, že kromě nezpochybnitelných hranic Čech s Rakouskem a Německem, které byly definitivně potvrzeny dohodami uzavřenými v rámci válek o dědictví rakouské, nebyly ostatní hranice nového státu nějak přesně historicky vymezeny či potvrzeny.

V druhé polovině roku 1918 se první světová válka chýlila ke svému konci. Na podzim toho roku se vítězícím státům Dohody podařilo zcela paralyzovat vojenský odpor Německa a Rakouska-Uherska, a to i přestože byly oslabeny neúčastí Ruska, které po bolševické revoluci v listopadu roku 1917 uzavřelo v březnu následujícího roku separátní Brest-litavský mír. Jak uvádí Bělina a kolektiv, vojenská porážka donutila monarchy obou států, které první světovou válku přivodily, německého císaře Viléma II. a rakousko-uherského panovníka Karla I., přistoupit na podmínky stanovené americkým prezidentem Woodrowem Wilsonem a vyhlásit dalekosáhlé politické reformy. V Rakousko-Uhersku byla přiznána politická autonomie všem národům monarchie a zavedena federalizovaná státní struktura. Odpor domácího obyvatelstva proti nenáviděnému a válkou zdiskreditovanému rakousko-uherskému monarchistickému režimu však urychlil plány národních politických reprezentací na ustanovení samostatných nástupnických států. Rakousko-uherské císařství se tak záhy

¹ JOHN, M. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. 1. vyd. Beroun: Baroko a Fox, 1994, s. 10. ISBN 80-85642-20-4.

rozpadlo na několik samostatných státních útvarů, a to na Rakousko, Maďarsko a nově založené národní státy - Československo a Jugoslávii (Království Srbů, Chorvatů a Slovinců). Zbývající části bývalého mocnářství se připojily k obnovenému Polsku a Rumunsku.²

Dne 28. října 1918 vzniklo tedy samostatné Československo. V odpoledních hodinách téhož dne pak zástupci předsednictva Národního výboru před shromážděným davem na Václavském náměstí vyhlásili samostatný Československý stát. Národní výbor československý posléze plnil funkci jakési dočasné vlády, a to do doby než se členové Dohodou uznané vlády navrátili do Československa. Národní výbor československý měl moc zákonodárnou i výkonnou. Do 14. listopadu 1918 vydal sedmáct zákonů a dne 30. října rozhodl také o rozšíření počtu svých členů. Uskutečněním tohoto rozhodnutí, který upravoval § 1 prozatímní ústavy z 13. listopadu 1918, a doplněním (kooptací) čtyřiceti zástupců Slovenska, vzniklo Národní shromáždění československé, které čítalo 254 členů. První schůze tohoto shromáždění se konala dne 14. listopadu 1918, a to v prostorách Thunovského paláce, který býval sídlem Českého zemského sněmu. Tuto první schůzi řídil dosavadní předseda Národního výboru Karel Kramář. Ten na této schůzi prohlásil habsbursko-lotrinskou dynastii za sesazenou z českého trůnu a za státní formu vyhlásil republiku. Na této památné schůzi byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk prezidentem republiky a byli také zvoleni další představitelé sedmnáctičlenné vlády a Národního shromáždění. Předsedou vlády byl zvolen Karel Kramář a předsedou národního shromáždění byl zvolen František Tomášek. Nejdůležitějším úkolem Národního shromáždění bylo především zabezpečit fungování nového státu a vypracovat ústavu, na jejímž základě měly být vyhlášeny volby do demokratického zastupitelského sboru.

Jak již uvedl Bělina a kolektiv, nová Československá republika byla republikou, jejíž území se rozprostíralo na územích národnostně pestrých a také na územích, kde do roku 1918 vládly národy německé či maďarské. Samotné připojení jednotlivých částí nové republiky, či udržení její nové pospolitosti nebylo tedy vždy snadné. Na základě mírové konference v Paříži v lednu roku 1919 byly stanoveny hranice nového československého státu. Bylo potvrzeno, že území Československa zahrnují historické země Koruny české, tedy Čechy, Morava a Slezsko a dále část Horních Uher, tedy území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Hranice nového státu s Německem a Rakouskem nezavdávaly příčinu k hlubším úvahám a sporům, jelikož tyto hranice byly na základě historického vývoje jasně určené. Problémem byly však hranice

² BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s.155. ISBN 80-85192-30-6.

Československa s Maďarskem, kde se na přirozený historický vývoj nedalo spoléhat, jelikož například slovenské území patřilo již od dob svatého Štěpána po tisíciletí neodmyslitelně k Uhrám. Obtížné bylo tedy zejména ustavení československé moci na Slovensku, jehož území zůstalo pod maďarskou správou. Na návrh V. Šrobára se Národní výbor dne 2. listopadu 1918 usnesl Slovensko obsadit vojensky. Na území Slovenska byla vyslána čtyřčlenná vládní komise v čele s V. Šrobárem, která zahájila svojí činnost v Uherské Skalici a dále také malý oddíl českých vojáků se slovenskými dobrovolníky, který obsadil území až k Trenčínu, Trnavě a Děvínské Nové Vsi. Ministerský předseda nové maďarské vlády Karolyi se však proti tomuto počínání rozhodl zasáhnout vojensky a nepřipravené české vojenské sbory musely ustoupit. Proti tomuto maďarskému zásahu se ostře ohradilo francouzské ministerstvo zahraničí, které novu maďarskou vládu vyzvalo, aby bez odkladu odvolala své vojsko ze slovenského území. Dalším pokusem maďarské vlády o zachování jednoty původních Uher bylo vyhlášení Slovenské lidové republiky ze dne 11. prosince 1918, kdy tento pokus také brzy ztroskotal, a to i díky obsazení Košic českým vojskem dne 30. prosince 1918. Situace na Slovensku se však opět zkomplikovala po vyhlášení maďarské republiky rad dne 21. března 1919. Díky maďarské nacionalisticky laděné náladě proti politice Dohody a neustálé snaze o obnovení historických hranic Uher, se v Maďarsku připravila půda pro diktaturu sovětského typu, kterou vedl komunista Béla Kun. Za této situace, kdy hrozilo nebezpečí maďarského útoku na československé území, vyhlásil V. Šrobár, již jako československý ministr s plnou mocí, na Slovensku 25. března 1919 stanné právo a 7. dubna obsadilo československé vojsko na rozkaz ministra národní obrany Václava Klobáče území až k nové demarkační linii. Tato demarkační linie zasahovala 50 až 80 km do nitra Maďarska. Při této akci však došlo na několika místech i k překročení této linie, což dalo Maďarsku záminku k zahájení protiútoku. Na následnou ofenzívu nebylo československé vojsko dostatečně připraveno, a tak maďarská armáda v krátké době obsadila dvě třetiny Slovenska a v polovině června roku 1919 dosáhla dokonce polských hranic. Pod ochranou této maďarské Rudé armády byla následně dne 16. června 1919 v Prešově vyhlášena Slovenská republika rad. Už 13. června však mírová konference stanovila definitivní hranice mezi Maďarskem a Československem. Mocnosti Dohody pak několika ultimáty dosáhly na začátku července odchodu maďarské armády z území Československa a tím byla celistvost slovenského území zachována.³

³ BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s.161-162. ISBN 80-85192-30-6.

Jak uvádí Bělina a kolektiv, ještě složitější situace nastala s připojením nejvýchodnějšího cípu nové republiky, a to s připojením Podkarpatské Rusi. Ta byla stejně jako Slovensko dříve uherským územím, a tak si na ni také Maďaři nárokovali stejná práva jako na Slovensku. Maďarský ministerský předseda Karolyi se pokoušel udržet Podkarpatskou Rus pod maďarským vlivem tím, že jí v prosinci roku 1918 udělil autonomii. Většina rusínské politické reprezentace v USA se však vyjádřila pro připojení k Československu. Situace na Podkarpatské Rusi byla však nadále složitá, kdy zejména její národnostní a náboženská nesourodost a velmi silná ekonomická zaostalost zadržovala příčiny ke vzniku složitějších problémů. Nejednotné politické názory na Podkarpatské Rusi vedly k tomu, že se zde vytvořilo několik národních rad, které žádaly připojení k Ukrajině nebo ponechání v rámci Maďarska apod. Největší podporu však měla Karpatoruská národní rada v čele s Antonem Beskidem, která sídlila v Prešově. V květnu 1919 se tři rusínské národní rady spojily v Ústřední národní radu, která se vyslovila pro připojení k Československu. Dne 10. září 1919 bylo v rámci mírové smlouvy s Rakouskem v Saint-Germain-en-Laye definitivně stvrzeno připojení Podkarpatské Rusi k Československu a ve smlouvě mezi Československem a státy Dohody byla také uzavřena i smlouva vymezující znaky autonomie této země. Zásadní vliv na konečné připojení Podkarpatské Rusi k Československu měly tedy státy Dohody, jejichž zájmem bylo především omezení vlivu bolševického Ruska na středoevropský prostor. Díky tomu, že hranice Podkarpatské Rusi oddělovaly Maďarsko od Polska a vytvářely společnou československo-rumunskou hranici, mělo toto spojení pro mladou československou republiku také i velmi důležitou strategickou hodnotu.⁴

Podle Běliny a kolektivu však neměla obdobné problémy nová československá vláda jen na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Němci z Čech, Moravy a Slezska se před 1. světovou válkou začali nazývat sudetskými Němci a již za války pohlíželi s nedůvěrou na české snahy o ustavení samostatného národního československého státu. Poslanci těchto sudetských Němců usilovali o vytvoření samostatných provincií na územích, které byly obývány německou většinou a po vyhlášení Rakouské republiky také o jejich připojení k této zemi. Následující den po vyhlášení samostatného Československa, tedy dne 29. 10. 1918, se němečtí poslanci ve Vídni usnesli, že na základě práva na sebeurčení národů vyhlásí v německy osídlených územích severních Čech samostatnou provincii Deutschböhmen. Tuto provincii Národní

⁴ BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s.163-164. ISBN 80-85192-30-6.

shromáždění Rakouské republiky dne 30. října 1918 ihned uznalo a dále také potvrdilo vznik dalších německých provincií na území nového Československa, a to provincii Sudetenland na severní Moravě a ve Slezsku, provincii Deutschsüdmähren na jižní Moravě a provincii Böhmerwaldgau v jižních Čechách. Rakousko se dokonce vyslovilo i pro připojení německých „jazykových ostrovů“ kolem Jihlavy a Olomouce. Tyto nově vzniklé provincie samozřejmě Národní výbor československý neuznal a požadoval jejich podřízení centrální moci nového československého státu. Jelikož jednání s představiteli těchto sudetoněmeckých provincií záhy selhala, rozhodl se Národní výbor obsadit tato pohraniční území vojensky. Nepočtným oddílům československého vojska se až na výjimky bez většího odporu podařilo do konce roku 1918 obsadit celé území historických českých zemí. Německé obyvatelstvo se podřídilo československému státu, k čemuž zejména přispěla nechuť pokračovat ve válce a také vědomí beznadějnosti ozbrojeného boje v nevýhodné mezinárodní situaci. Na přijetí nového státu měli také významný podíl sudetoněmečtí průmyslníci, kteří si záhy uvědomili ekonomické výhody příslušnosti ke státu, který se řadil po bok vítězných mocností Dohody. V německy mluvícím obyvatelstvu však logicky zůstal pocit nedobrovolnosti a hořkosti ze ztráty předchozí nadřazenosti, kterou jim dávala bývalá rakouská monarchie.⁵

Zmiňujeme-li se zde o utváření hranic nového československého státu, nesmíme zcela jistě opomenout také problémy spojené s oblastí Těšínska. Na toto území si vznášel nárok jak československý, tak polský stát. Tyto spory pak vedly počátkem listopadu 1918 k polské okupaci tohoto území. Na vzniklé polské nároky reagovala československá vláda tím, že do oblasti vyslala vojsko pod velením důstojníků Dohody. V sedmidenním lokálním ozbrojeném konfliktu na konci ledna 1919 polská vojska ustoupila za řeku Vislu, kde se po zákroku nejvyšší spojenecké rady fronta zastavila. Dohoda následně stanovila novou demarkační linii a postavila sporné území pod mezinárodní kontrolu. K definitivnímu rozdělení Těšínska, pak došlo rozhodnutím Rady velvyslanců dne 28. července 1920. Československu byla přiřčena trať bohumínsko-košická a uhelný revír. Polsku východní část Těšínska a část Oravy a Spíše. Na dvě poloviny bylo také rozděleno bývalé hlavní město knížectví Těšín, což pro mnohé znamenalo potvrzení rivality obou států v tomto regionu.⁶

Je na místě zde také pro zajímavost připomenout Masarykův poněkud fantastický požadavek, kterým po státech Dohody požadoval vymezení asi 20 km širokého

⁵ BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II.* 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s.162. ISBN 80-85192-30-6.

⁶ (Tamtéž, s.164).

koridoru vedoucího od Bratislavy podél rakousko-maďarských hranic až k jugoslávské hranici na řece Mura. Podle Johna chtěl tímto požadavkem Masaryk dosáhnout toho, že by mělo nové Československo zajištěno přímé spojení s mořem, či alespoň s Jugoslávií. T. G. Masaryk svůj požadavek argumentoval tím, že tento koridor by od sebe oddělil Rakousko a Maďarsko, a tak by eliminoval obavy o jejich případné znovuspojení. Tento velice smělý Masarykův požadavek však nebyl ze strany Dohody nikdy akceptován. Po zčásti složitém utváření hranic nového státu bylo nakonec Československo na mapě nově vzniklé Evropy zcela jasně vymezeno. Díky výše popsaným národním prioritám, kterými byla sledována zejména nezávislost slovanských národů na národech německých, však hranice Československa nepřipomínala žádnou jinou státní hranici na světě. Díky sousedství s množstvím dalších států byla jeho vojensko-strategická poloha, dá se říci, neúnosná. Hranice státu byly nepřirozeně protažené ve směru západ-východ, a to do délky téměř 1 000 km, zatímco hranice ve směru sever-jih dosahovaly v průměru šířky pouze 140 km. Největší šíře území se potom nacházela v Čechách, kde byla vzdálenost od severní po jižní hranici 270 km, ale například na středním Slovensku už tyto vzdálenosti nepatrně přesahovaly pouze 90 km a na Podkarpatské Rusi dokonce pouze 40 km. Celková délka hranice Československa činila 4 120 km, kdy přitom ohraničovala plochu o pouhých 140 508 km². Nejdelsí hranici mělo potom Československo s Německem, a to 1 545 km, dále pak s Polskem (984 km), s Maďarskem (832 km), s Rakouskem (558 km) a s Rumunskem (201 km). Všechny tyto státy až na Rumunsko se cítily vznikem Československa poškozené, protože do svých hranic zahrnulo i jejich národnostní menšiny.⁷

Po takto obtížném zformování československých státních hranic však nakonec ve středoevropském regionu vznikl samostatný demokratický stát vybudovaný na ideji jednotného československého národa. V Československu však, jak již víme, samozřejmě nežili jen Češi a Slováci, ale také velké množství příslušníků ostatních národností. Jak uvádí Bělina a kolektiv, nejpřesvědčivější důkaz o národnostní mnohotvárnosti obyvatel Československa může podat statistika z roku 1921. Podle ní žilo v roce 1921 na území Československé republiky 13 613 172 obyvatel, z toho 6 850 000 Čechů, kteří tvořili 51 % obyvatelstva, 1 910 000 Slováků (14.5 % obyvatel), 3 123 000 Němců (23.4 % obyvatel), 745 000 Maďarů, 461 000 Rusínů, Ukrajinců a Rusů,

⁷ JOHN, M. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. 1. vyd. Beroun: Baroko a Fox, 1994, s.15. ISBN 80-85642-20-4.

180 000 Židů, 75 000 Poláků, menší počet Rumunů a jiných národností.⁸ Z uvedené statistiky jasně vyplývá, že německy mluvící obyvatelstvo bylo druhou nejpočetnější národnostní složkou v republice. Díky tomuto velmi rozmanitému národnostnímu složení bylo také jedním z prvořadých úkolů československé vlády zajistit kontinuitu všech neslovanských národnostních menšin se slovanskou, chceme-li s československou většinou, a to již také proto, že bývalá rakousko-uherská monarchie ve své době nikdy příliš nepomýšlela na nějaké rozumné řešení problémů těchto početných a složitých menšinových skupin. Tyto problémy logicky musely vyřešit až nástupnické státy, tedy i Československo. Vznikající národnostní spory se československé vlády vždy snažily řešit přinejmenším ve smyslu závazků přijatých mírovými smlouvami. Mnohým národnostním menšinám v Československu však takovéto řešení nestačilo a stále kalkulovaly s možným rozpadem Československa a připojením svých území k mateřským státům. Hlavní příčinou těchto stálých nesouhlasných projevů národnostních menšin bylo zejména neustálé zdůrazňování a často i přehánění rozdílných názorů a dále také naprostá netolerance vyplývající z letité nenávisti mezi národnostmi. Stejně tak se zde často vyskytovala naprostá neochota přistupovat na nějaká oboustranně přijatelná kompromisní řešení a při tom respektovat platnou československou ústavu. Nejspíše však právě demokratická ústava Československé republiky měla do jisté míry také svůj podíl na stále hlasitějších projevech menšin, a to právě proto, že poskytovala mnohým menšinovým předákům příliš široké možnosti jak ovlivňovat své voliče. Snahy československé vlády o uklidnění celé této situace byly často samotnými příslušníky menšin brány jako známky slabosti nové republiky a jako náznak blížícího se rozpadu. Po celou dobu trvání samostatné Československé republiky přední představitelé těchto menšin stupňovali své požadavky až na zcela neúnosnou úroveň, která jednoznačně odporovala ústavě. Ve skutečnosti však byla práva menšin v Československu vždy dodržována, a tak projevy nespokojenosti a ultimátní požadavky ze strany vedoucích činitelů těchto menšin měly svůj základ spíše jen v osobních kariérních cílech těchto konkrétních osob. Menšinová práva stanovená mírovými smlouvami, k jejichž plnění se československý stát zavázal, byla zahrnuta do československé ústavy a až do osudného roku 1938 byla tato práva také skutečně dodržována.

Problém pestrého národnostního složení obyvatelstva republiky se také velmi negativně projevoval i na řešení obrany československého území. Skutečnost, že více

⁸ BĚLINA, P. a kol. *Dějiny země Koruny české II*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s.168-169. ISBN 80-85192-30-6.

než třetina vojáků československé armády měla jinou než českou či slovenskou národnost, se nejevila jako až tak velký problém ve srovnání s faktem, že převážná část stále více nespolehlivé neslovanské menšiny žila na územích přirozených horských pásem, která tvořila hranici republiky. V případě válečného konfliktu by pak právě tyto oblasti byly místem rozhodujících střetů. Přítomnost tohoto „nespolehlivého“ menšinového obyvatelstva v týlu horských hřebenů poskytovala stále více agresivnějším sousedním státům výtečné předpoklady pro špionáž a představovala také velmi nespolehlivý týl, k jehož zajištění by v případě nastalé války musela československá armáda vyčlenit značné síly, kterých by se ovšem posléze nedostávalo jinde. Stejně tak je velice známým faktem a vlastně také tak trochu absurdní skutečností, že československá armáda musela právě na těchto územích stavět svá stálá obranná opevnění, která však mohla jen velmi obtížně odolat prakticky neustálé špionáži příslušníků menšin dobře obeznámených s místními poměry. Vedení československé armády muselo tedy vždy počítat s tím, že v případě vypuknutí války by se Československo prakticky okamžitě muselo bránit obklíčení, bylo by odříznuto od spojenců a spřátelených států a bylo by také téměř bez možností doplňování sil. Stejně tak by muselo prakticky okamžitě čelit nejen drtivé přesile nepřítele útočícího ze všech stran, ale i diverzním akcím v týlu svého území. Tento neúprosný fakt se projevil především za mobilizace v září roku 1938, kdy se ukázalo, jak nestabilní může být armáda složená z mnoha nejednotných národností. John dokonce uvádí, že již v průběhu mobilizace značná část Němců, ale samozřejmě i Poláků a Maďarů zběhla k potencionálnímu nepříteli.⁹ Je tedy zcela zřejmé, že samostatná Československá republika musela po celou dobu svého trvání neustále počítat s možnými problémy, které by jí mohlo přivodit stále nespokojené menšinové neslovanské obyvatelstvo, kdy jednou z variant jak alespoň z části eliminovat tak početné protislovanské vlivy v nové republice, bylo vytvoření fungujícího bezpečnostního systému. Zajištěním bezpečnosti v Československu se zabývalo vícero bezpečnostních a ozbrojených složek, kdy největší tíhu odpovědnosti za udržení bezpečnosti a pořádku nesla logicky policie, četnictvo a v posledních letech života první republiky zejména i armáda.

⁹ JOHN, M. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938*. 1. vyd. Beroun: Baroko a Fox, 1994, s. 34. ISBN 80-85642-20-4.

2 ORGANIZACE STÁTU A JEHO BEZPEČNOTNÍ SLOŽKY

Státní správa a samospráva v meziválečném Československu se svou organizací lišila od uspořádání správních celků, tak jak je známe v současné České republice. Je tedy na místě zde pro snazší orientaci uvést alespoň ve zkratce hierarchii státní správy první republiky. Jak uvádí Macek a Uhlíř, hlavou státu byl prezident volený na dobu sedmi let Národním shromážděním, jakožto nejvyšším zákonodárným sborem. Národní shromáždění bylo dvoukomorové a tvořila jej poslanecká sněmovna s 300 členy a senát čítající 150 senátorů. Výkonnou moc ve státě vykonávala vláda v čele s ministerským předsedou a jednotlivými ministry. Pro nás zajímavými ministerstvy disponujícími bezpečnostními a ozbrojenými složkami státu pak byly ministerstvo národní obrany (armáda), ministerstvo vnitra (policie, četnictvo a od poloviny 30. let i stráž obrany státu) a ministerstvo financí (finanční stráž). Menším počtem ozbrojených složek ještě disponovalo ministerstvo spravedlnosti (vězeňská stráž) a ministerstvo železnic (stráž ochrany železnice). Tyto dvě složky byly však, co do početnosti a významu bezpečnosti v republice, poměrně zanedbatelné.¹⁰

Toto uspořádání se víceméně podobalo uspořádání dnešnímu, nicméně organizace nižších správních orgánů meziválečného Československa již tak podobná nebyla. Díky dualistické rakouské monarchii nebyla státní správa po roce 1918 jednotná (odlišná v českých zemích a jiná na Slovensku a Podkarpatské Rusi). V roce 1921 byl proto přijat tzv. župní zákon sjednocující správní útvary ČSR.¹¹ Tento zákon se však podařilo částečně realizovat pouze na Slovensku. Podle Macka a Uhlíře přinesl kompletní uspořádání státní správy v Československu až tzv. organizační zákon z roku 1927 (účinný od r. 1928). ČSR byla od roku 1928 rozdělena na čtyři správní obvody označené jako země, které byly řízeny zemským úřadem v čele se zemským prezidentem (na Podkarpatské Rusi guvernérem). Československo se tedy nově skládalo ze země České se sídlem úřadu v Praze, země Moravsko-slezské se sídlem úřadu v Brně, země Slovenské řízené z Bratislavy a země Podkarpatoruské řízené úřadem v Užhorodě. Každá země měla kromě svého prezidenta také zemské

¹⁰ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 14-15. ISBN 80-902670-0-9.

¹¹ Jak uvádí Macek a Uhlíř, okresy v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku měly být sdruženy do 21 žup. Mimo župní uspořádání pak mělo stát hlavní město Praha a Podkarpatská Rus, která nebyla v župním zákoně vůbec uvedena. (Tamtéž, s.13-14).

zastupitelstvo volené na šest let. Prezidenti jednotlivých zemí byli jmenováni ministerstvem vnitra a byli také tomuto ministerstvu podřízeni. Jednotlivé země se dále členily na okresy řízené okresními úřady, v jejichž čele stáli okresní hejtmáni podřízení zemským prezidentům. Nejmenší samosprávnou složkou státu pak byla samozřejmě jednotlivá města a obce. Specifické postavení bylo přisouzeno statutárním městům. Postavení statutárních měst odpovídalo okresním hejtmanstvím a starostové těchto měst vykonávaly funkce okresních hejtmánů. Ve svých postech byli tito starostové potvrzováni vládou ČSR.¹²

Jak již bylo uvedeno výše, bezpečnostní a ozbrojené složky byly zejména spravovány ministerstvy národní obrany, vnitra a financí. Organizace těchto bezpečnostních sborů, a to zejména policie a četnictva, byla však oproti dnešní době poměrně složitá. Jak uvádí Macek a Uhlíř, bylo organizační členění Úřadu pro správu vnitřní neboli pozdějšího ministerstva vnitra schváleno 14. 1. 1919 a skládalo se z prezidia a osmnácti oddělení. Agendu státní policie spravovalo 2. oddělení, administrativní policii 5. oddělení a četnictvo mělo na starosti 13. oddělení (od roku 1937 12. oddělení).¹³ Jednotlivá hierarchie a působnost policie a četnictva na území tehdejší republiky byla velmi rozvětvená a různorodá, a proto bude nejhodnější popsat zde nejprve takzvané základní rozdělení působnosti, které pomůže lépe pochopit celou organizaci těchto složek. *„Vlastní výkon bezpečnostní služby byl rozdělen mezi četnictvo v terénu a policii ve městech, která byla buď státní, nebo komunální (městská, obecní). V podstatě byl zachován rakouský systém, kdy četnictvo podporované komunální policií plnilo úkoly na venkově a státní policie ve statutárních městech. Později docházelo k procesu zestátnění policejní správy“*[...].¹⁴ V následujících kapitolách si blíže rozvedeme fungování jednotlivých bezpečnostních složek ČSR.

2. 1 Státní a obecní policie v ČSR

Státní policejní úřady v bývalém Rakousko-Uhersku nebyly příliš početné, jelikož výkon policie v monarchii zajišťovaly především obce. Proto bylo se vznikem

¹² MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 14-16. ISBN 80-902670-0-9.

¹³ Jak uvádí Macek a Uhlíř, byly záležitosti četnictva a policie nejprve spravovány jednotlivými odděleními dle zemského uspořádání a až později centrálně pro celé území. Během let první republiky byly také prováděny úpravy organizace ministerstva vnitra a počty jednotlivých oddělení a odborů se časem měnily. (Tamtéž, s. 17).

¹⁴ (Tamtéž, s. 19).

nové republiky nutné tuto síť rozšířit. Vznikala tak policejní ředitelství, v jejichž čelech stáli státní úředníci s právnickým vzděláním a zastávali funkce policejních ředitelů nebo správců policejních komisařství. Nejprve vznikla policejní ředitelství v Praze, v Brně a v Bratislavě a policejní komisařství v Plzni a Moravské Ostravě. Největším policejním ředitelstvím v Československu bylo policejní ředitelství v Praze. To se podle Macka a Uhlíře v roce 1926 skládalo z prezidia v čele s policejním prezidentem, ze zpravodajského oddělení, hospodářského úřadu, podacího protokolu, spisovny, výpravny, přihlašovacího úřadu, vyživovací komise, korespondenčního oddělení, tiskového a spolkového oddělení, dopravního oddělení, pasového oddělení, oddělení pro hudební záležitosti, oddělení pro veřejnou bezpečnost, zbrojní pasy, divadelního oddělení, oddělení sociální péče a lichevního úřadu.¹⁵ V průběhu dalších let se pak organizace pražského policejního ředitelství měnila dle potřeby. Vyšetřování kriminálních činů mělo na starosti oddělení pro veřejnou bezpečnost, které se dále dělilo na další oddělení a v určitých odvětvích vykonávalo svou činnost nejen na území hlavního města, ale mělo celorepublikovou působnost. Jednalo se například o železniční oddělení, které vyšetřovalo trestné činy spáchané na železnici, dále oddělení pro stíhání padělatelů platidel nebo zjišťovací oddělení, které vedlo ústřední daktyloskopickou registraci a ústřední sbírku fotografií pachatelů. Jak uvádí Macek a Uhlíř, počet zaměstnanců pražského policejního ředitelství se zvyšoval úměrně s tím, jak rostly nároky na výkon policejní služby. Například v roce 1918 zde vykonávalo službu 1 450 uniformovaných policistů, kdežto v roce 1928 to bylo již 2 272 policistů. S postupem času byly v rámci ředitelství vytvářeny i speciální útvary zaměřené na vyšetřování konkrétní trestné činnosti (vloupání do bytů, kasaři apod.) a rozrůstala se i činnost vědecká a vzdělávací. Bezpečnostní oddělení pražského policejního ředitelství například pro celou ČSR vydávalo Ústřední policejní věstník, který se od roku 1937 nazýval Československý policejní věstník.¹⁶

Značně rozsáhlou agendu vyřizovalo i policejní ředitelství v Brně. Po vytvoření takzvaného velkého Brna v roce 1919, kdy došlo k územně-správním změnám a k Brnu byly administrativně připojeny i nejbližší okolní obce, vzniklo ke dni 1. 10. 1922 jednotné státní policejní ředitelství pro zemské hlavní město Brno. To v sobě, dle Macka a Uhlíře, zahrnovalo i policejní komisařství v Králově Poli a Husovicích a policejní expozitury v Břeclavi a Hrušovanech-Šanově. Brněnské policejní ředitelství,

¹⁵ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 22. ISBN 80-902670-0-9.

¹⁶ (Tamtéž, s. 22-23).

v jehož čele stál správce policejního ředitelství, se dělilo na sekce, a to na politické oddělení, bezpečnostní oddělení a na sbor uniformované stráže bezpečnosti v Brně.¹⁷

Policejní ředitelství v Bratislavě bylo zřízeno v srpnu 1920. V jeho čele stál policejní ředitel, kterému byla podřízena takzvaná prezidiální kancelář. Ta měla na starosti organizační agendu apod. Jak uvádí Macek a Uhlíř, bylo bratislavské policejní ředitelství rozděleno na čtyři sekce. První sekce byla státně bezpečnostní a tvořilo ji pět oddělení: státně bezpečnostní oddělení, spolkové, tiskové a zábavní oddělení, kurentní oddělení, pasové oddělení a pomocné kancelářské oddělení. Druhá sekce veřejně bezpečnostní byla rozdělena na zjišťovací a evidenční oddělení, na daktyloskopické oddělení a na fotografické oddělení. Další sekci byla sekce administrativní se čtyřmi odděleními, a to oddělením dopravním, mravnostním, korespondenčním a sociální péče, hospodářským oddělením, ohlašovacím oddělením a pomocným oddělením. Čtvrtou sekci bylo velitelství sboru uniformované stráže bezpečnosti (velitelství SUSB), kterému bylo podřízeno oddělení sboru uniformované stráže bezpečnosti v Bratislavě, I. a II. jízdní oddělení sboru stráže uniformované stráže bezpečnosti v Bratislavě, dále oddělení SUSB v Petržalce, Komárně, Parkáni, Lučenci a Rimavské Sobotě a pasové kontrolní stanice na hranicích.¹⁸

Síť policejních úřadů však bylo třeba postupně rozšiřovat i do dalších měst, kde to vyžadovala bezpečnostní situace (například do měst s německy mluvící většinou obyvatelstva, nebo do ostatních větších měst republiky apod.). *„Zřizování státních policejních úřadů podle potřeby umožňoval zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., o zřizování nových státních policejních úřadů, který zmocňoval vládu do 5 let ode dne účinnosti zákona zřizovat se souhlasem obce státní policejní úřady tam, kde to bylo třeba. Zákon ukládal státním policejním úřadům pečovat o klid, veřejnou bezpečnost, bezpečnost osob a majetku, udržovat veřejný řád a vést v patrnosti obyvatelstvo a cizince”*[...].¹⁹ V průběhu let byla pak vydávána další nařízení a zákony, které rozšiřovaly a navyšovaly počty policejních úřadů a policejních zaměstnanců dle potřeb jednotlivých regionů.²⁰

¹⁷ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 23-24. ISBN 80-902670-0-9.

¹⁸ (Tamtéž, s. 24-26).

¹⁹ (Tamtéž, s. 26).

²⁰ Jak uvádí Macek a Uhlíř, činil v roce 1937 početní stav státní policejní služby 14 246 osob (oproti 7 000 osob v roce 1928) a v letech 1936 - 38 bylo zřízeno 49 nových státních policejních úřadů a dvě policejní ředitelství v Liberci a Č. Budějovicích. (Tamtéž, s. 27).

Jak již zmínil Macek a Uhlíř, nejvyššími představiteli policejních ředitelství byli vládní úředníci. V Praze to byl policejní prezident, u ostatních úřadů policejní ředitelé nebo policejní správci. Všichni byli podřízeni ministru vnitra a příslušnému zemskému prezidentovi. Policejní správci také ještě jednotlivým okresním hejtmanům. Prezident republiky měl pravomoc jmenovat policejního prezidenta a ostatní vedoucí úředníky jmenoval ministr vnitra, případně v zastoupení zemský prezident. Pro dokonalejší zajištění bezpečnosti mohla vláda v případě potřeby přistoupit k rozšíření působností jednotlivých policejních úřadů, či stanovovat, aby státní policejní úřady vykonávaly ve svém správním obvodu působnost v oboru policie, která náležela obcím a okresním úřadům apod.²¹ Pokud obec nebo město nespádalo do teritoria státního policejního úřadu, vykonávalo policejní činnost samo. Velikost místní policie pak závisela na konkrétních potřebách každého města.²² V případech, kdy obce nestačily vykonávat plnohodnotně policejní činnost, zejména při vyšetřování kriminálních zločinů, žádaly cestou okresních úřadů o pomoc četnictvo.

Všichni policisté státní policie byli zahrnuti do takzvaného „sboru stráže bezpečnosti“. Uniformovaná složka pak byla označena jako „sbor uniformované stráže bezpečnosti“ (SUSB) a neuniformovaná jako „sbor neuniformované stráže bezpečnosti“ (SNSB). Rozdíl mezi státní a městskou, či obecní policií (označovanou jako „obecní stráž bezpečnosti“) nebyl zásadní, jelikož obě tyto složky vykonávaly obdobný výkon služby. Odlišná byla pouze podřízenost těchto složek, kdy státní policie podléhala státním policejním úřadům a městská policie pak obci, která ji zřizovala. Sbory uniformované stráže bezpečnosti byly ozbrojeny a byly řízeny dle vojenského vzoru, kdežto neuniformovaná stráž vojensky řízena nebyla a její členové byli ozbrojeni takzvaně „dle potřeby“. Jelikož státní policejní sbory byly podřízeny jednotlivým regionálním policejním úřadům (kromě Slovenska, kde sbory spravovala pouze dvě policejní ředitelství v Bratislavě a Košicích), postupem času se začaly nevýhody této decentralizace projevovat. K většímu sjednocení policejních úřadů došlo až v polovině let třicátých. Centralizaci si vynutila bezpečnostní situace v sudetských oblastech republiky, kde veřejný pořádek a bezpečnost v německy osídlených městech většinou

²¹ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 28. ISBN 80-902670-0-9.

²² Podle Macka a Uhlíře se obce staraly o bezpečnost osob a majetku, o udržování obecních cest, dopravu, vykonávaly funkce policie polní, potravinářské, tržní, čelední, mravnostní, stavební a požární. Obce si zřizovaly jako výkonné orgány vlastní obecní stráž bezpečnosti. Její organizace, výstroj, výzbroj a další vybavení byly velmi rozmanité, jelikož všechny tyto záležitosti spadaly do kompetence jednotlivé obce. (Tamtéž, s. 29).

spravovala již nespolehlivá německy mluvící komunální policie. „Vliv na obecní stáže bezpečnosti si vláda zajistila tím, že jejich zaměstnanci mohli být plně ustanoveni jen se souhlasem politického úřadu, nadřízeného obci. Pro zvýšení spolehlivosti a způsobilosti měli být členové obecní stráže bezpečnosti školeni a cvičeni ve školách a kurzech státních policejních strážních sborů.“²³

Výkon služby všech uvedených složek byl řízen služebním řádem ministerstva vnitra. Uniformované strážní příslušela pořádková a strážní služba, což znamenalo výkon hlídkové a pochůzkové služby, hlídání vězňů, poskytování první pomoci a konání služby telegrafní a telefonní atd. Neuniformovaná stráž pak zajišťovala takzvanou zpravodajskou službu spočívající mimo jiné také ve vyšetřování, dohledávání, pátrání apod. Uniformy sboru uniformované stráže bezpečnosti měly pokrývky hlavy a blůzy tmavě modré barvy a úředníci policejní správy měli vrchní část uniformy v barvě tmavě zelené. Kalhoty pak byly v jednotné černé barvě. Nošení uniforem upravovaly konkrétní předpisy, které přesně stanovovaly podmínky, za jakých se jednotlivé části oděvních svršků mohly nosit.²⁴

Tehdejší státní policie, stejně jako současná Policie České republiky, byla rozdělena na útvary zabývající se specifickými policejními činnostmi. Jak ve své publikaci uvádí Macek a Uhlíř, rozvoj automobilové dopravy si již v prvopočátcích fungování pražského policejního sboru vynutil vznik takzvané dopravní stráže. Příslušníci zařazení do této složky měli především na starost řízení rušných křižovatek hlavního města, ale i další dohled nad dodržováním dopravních předpisů. Výkon služby dopravní stráže byl vykonáván v uniformách s přilbou anglického typu a náprsním štítkem s nápisem „Dopravní stráž“. Dopravní policisté byli dále vybaveni služební zbraní (v počátcích dokonce i šavlí) a gumovým obuškem sloužícím k usměrňování dopravy. V pozdějších letech byly řady dopravní policie rozšířeny i o neuniformované příslušníky, jejichž hlavní činností byl dohled nad dodržováním rychlosti (rychlost se měřila pomocí stopek) a dále také nad dodržováním předpisů ze strany chodců (vyskakování z tramvají apod.). Do roku 1922 byl součástí dopravní stráže i cyklistický oddíl, jehož nástupcem se stal v roce 1927 oddíl motorový. Mezi vybavení motorového oddílu nejprve patřily motocykly s postraním vozíkem a až v pozdějších letech přibýly i automobily. Rok 1927 byl v Praze významný i tím, že zde byl poprvé instalován semafor. Světelné signály byly posléze instalovány i do dalších frekventovaných

²³ MACEK, P a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 36. ISBN 80-902670-0-9.

²⁴ Vzhled uniforem je uveden po roce 1931, kdy proběhla podstatná uniformní změna. (Tamtéž, s. 39).

křižovatek, kde byly nejdříve ovládnuty ručně a až v průběhu třicátých let dvacátého století byly automatizovány. V roce 1939 se na území hlavního města nacházelo celkem osmnáct takových světelných zařízení. Po vzoru pražské policie byly postupně dopravní stráže zřizovány i v dalších městech. Se stoupajícím intenzitou dopravy přibyla dopravní policii kromě dohledu nad dodržováním dopravních předpisů další specifická činnost, a to vyšetřování dopravních nehod a s tím spojené pátrání po vinících těchto událostí apod.²⁵

Nárůst takzvané kvalifikované a specializované kriminality přesahující rámce jednotlivých regionů si postupem času vyžádal zřízení centrálního orgánu, který by se takovou kriminalitou zabýval. V roce 1929 tak byla při pražském policejním ředitelství zřízena republiková Všeobecná kriminální ústředna (VKÚ). „VKÚ spolupracovala se všemi státními bezpečnostními úřady a četnickými stanicemi, které měly povinnost podávat jí bezodkladně nejkratší cestou zprávy o zločincích spadajících do kategorií zájmu VKÚ a o jejich činech spáchaných v daném obvodu, jakmile se o nich dozvěděly. Nařizovací právo vůči bezpečnostním úřadům a četnickým stanicím však VKÚ nepřislouželo“.²⁶ Všeobecná kriminální ústředna se především zabývala vedením ústředních přehledů zločinců, kteří se svou kriminální činností neomezovali na konkrétní místa nebo území, či páchali závažné kriminální činy (podvody, padělatelství, násilnou trestnou činnost apod.) a prováděla pátrání po těchto zločincích. VKÚ se dále podílela na výcviku bezpečnostních orgánů zabývajících se touto závažnou kriminalitou, vedla ústřední daktyloskopickou stanici, pátrání po nezvěstných osobách a další obory kriminalistických expertíz apod.

Mezi součást státní policie první československé republiky můžeme zařadit i oddělení obranné zpravodajské služby, které spadalo pod ministerstvo vnitra, konkrétně pak do pátého oddělení druhého odboru. Úkolem příslušníků této zpravodajské služby bylo sledování osob a organizací, které by svou činností mohly narušit bezpečnost státu. Sledovala se jak různá separatistická hnutí, tedy hnutí usilující o odtržení či samostatnost některých částí republiky, tak nacionalistické skupiny či politická uskupení vyznačující se obdobnými tendencemi. Zjištěné informace byly předávány nadřízeným orgánům a přímo ze strany zpravodajské služby byly vydávány směrnice a pokyny k eliminaci těchto subjektů. Jednotlivá zpravodajská oddělení byla zřizována při zemských úřadech a policejních ředitelstvích. Tato oddělení

²⁵ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 36-38. ISBN 80-902670-0-9.

²⁶ (Tamtéž, s. 31).

dále instruovala a vydávala pokyny místně příslušným okresním úřadům, policejním komisařstvím atd. V roce 1923 došlo k reorganizaci zpravodajské služby, jejímž důsledkem bylo zřízení Zpravodajské ústředny. Zpravodajská ústředna byla součástí pražského policejního ředitelství a zodpovídala se přímo policejnímu prezidentu. Mezi její úkoly patřil mimo jiné dohled nad činností obranných zpravodajských služeb v nižších instancích, kterým například dodávala seznamy vyzvědačů apod. Spolupráce s vojenskou zpravodajskou službou spadající pod ministerstvo národní obrany byla samozřejmostí. V roce 1937 došlo k další reorganizaci, při které bylo v rámci policejního prezidia zřízeno „oddělení pro státní bezpečnost.“ Úkolem tohoto oddělení bylo: [...] „*pečovat o bezpečnost státu, veřejných zařízení státu, zařízení důležitých pro obranu státu, státních činitelů domácích i zahraničních, sledování veřejného politického hnutí, sociálního, národnostního, náboženského atd., aby jimi nebyly ohroženy státní a veřejné zájmy. Sledovat tuzemský i zahraniční tisk a vést evidenci osob veřejně činných, dále organizací politických, ilegálních a jinak činných, ohrožujících bezpečnost státu.*“²⁷ Součástí oddělení pro státní bezpečnost byla již výše zmíněná zpravodajská ústředna, její odbočky a dále politické oddělení zabývající se sledování cizích státních příslušníků na našem území.

Na závěr této kapitoly věnované státní policii meziválečného Československa se musíme také zmínit i o zajištění pořádku ve městech a obcích, kde nebyl vykonáván dohled nad veřejným pořádkem přímo státními policejními úřady nebo četnictvem. Jednalo se o města a obce, která byla privilegovaná vlastními obecními statuty a udržování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti bylo svěřeno do rukou komunální policie. Výkon této činnosti byl na takové obce přenesen ze státní správy a nebyl tedy věcí jejich vlastní samosprávy. V těchto případech představovaly města politické úřady takzvané první stolice a byly podřízeny vyšším zemským orgánům majícím na starosti udržování bezpečnosti v republice. Policejní orgány udržující klid a pořádek v těchto obcích byly jednotně nazývány obecními strážemi bezpečnosti. Jejich působnost se tedy omezovala na hranice obce, nicméně v mimořádných případech, vyžadovala-li si to bezpečnostní situace, mohla zahrnout i další obce v okolí. Stejně tak například četnictvo mohlo vykonávat svou službu i v obvodech měst, ve kterých byla zřízena obecní stráž bezpečnosti. Nejvyšším představitelem každé obecní stráže bezpečnosti byl starosta obce. Ten prováděl dohled nad správným výkonem služby obecní policie a společně s dalšími představiteli obce (dvěma obecními staršími) mu bylo v přenesené

²⁷ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 30. ISBN 80-902670-0-9.

působnosti umožněno trestat porušení obecních policejních předpisů, samozřejmě pouze v případech, kdy takové porušení nespadlo do kompetence soudů. Mezi tyto tresty patřila například peněžitá pokuta, ale i trest vězení v případech, kdy viník nebyl schopen pokutu uhradit. Obecní stráže bezpečnosti, tedy jednotlivé komunální policejní sbory, nebyly vázány konkrétní právní úpravou. Neexistoval tedy zákon věnovaný přímo činnosti komunální policie. Plnění základních úkolů bylo podřízeno zákonu o sborech stráže bezpečnosti, který platil pro státní policii a četnictvo, ale konkrétní výkon činnosti byl specifikován až podle jednotlivých obecních nařízení či předpisů. Výkon služby se tedy odlišoval od města k městu a byl takzvaně ušit na míru potřebám každé obce. Financování komunální policie bylo pouze v působnosti každé obce a podle toho se lišila i kvalita výstroje a výzbroje.

Podle Macka a Uhlíře byli k obecní strážce bezpečnosti přijímáni muži, kteří prošli konkurzem vyhlášeným zastupitelstvem obce. V případě toho, že takový uchazeč byl zastupitelstvem obce k výkonu služby vybrán, složil nejprve slib do rukou starosty obce a po té byl přijat na roční zkušební lhůtu. V této době se příslušník komunální policie nazýval prozatímním strážníkem. Po roční službě byl tento prozatímní strážník podroben zkoušce způsobilosti, která se konala za přítomnosti starosty, policejního úředníka a dalších osob a v případě úspěšného vykonání této zkoušky se stal takzvaným pomocným strážníkem. Pokud tento strážník vykonával i nadále svou službu ke spokojenosti obce, byl po dalších čtyřech letech služby trvale ustanoven do své funkce. Jak již bylo řečeno výše, nejvyšším představitelem obecní strážce bezpečnosti byl starosta obce. Na přímý výkon služby však dohlížel policejní úředník, který byl nadřízený všem řadovým příslušníkům strážce. Jeho povinností bylo informovat starostu a další odpovědné představitele obce o fungování strážce, předkládat návrhy na povyšování, či na zahájení disciplinárních řízení, provádět výcvik a školení řadových členů strážce apod.²⁸

2. 2 Četnictvo

První bezpečnostní složkou Československé republiky bylo četnictvo. To bylo charakterizováno jako „vojensky organizovaný sbor strážný“ a jeho hlavním úkolem bylo udržovat na celém území československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Příslušníci četnictva se rekrutovali z řad rakousko-uherských četnických jednotek působících na československém území. To však v prvních měsících života

²⁸ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 40-51. ISBN 80-902670-0-9.

mladé republiky znamenalo také částečné bezpečnostní riziko, jelikož v pohraničních oblastech Čech a zejména pak na celém Slovensku, byli původními četníky Maďaři či Němci, kteří rozhodně s novým uspořádáním poměrů nesympatizovali. Na těchto problematických územích byly proto vytvářeny četnické oddíly výhradně z četníků české národnosti, a to i z toho důvodu, že například na Slovensku nebylo možné nahradit maďarské četníky slovenskými, díky jejich nedostatečné kvalifikaci (poměrně vysoké procento slovenského obyvatelstva bylo totiž ještě v době po roce 1918 negramotné). I přes prvotní značnou snahu ministerstva národní obrany zůstalo četnictvo po celou dobu své existence pod správou ministerstva vnitra.

Podle Macka a Uhlíře byla organizace československého četnictva, která vycházela z původního rakouského modelu, po určitých změnách a úpravách definitivně stvrzena v roce 1920, a to přijetím zákona o četnictvu. Nejvyšším představitelem četnictva byl generální velitel četnictva, který měl k výkonu své funkce přiděleny jednotlivé řídicí orgány v rámci ministerstva vnitra. Samotná struktura četnictva pak kopírovala strukturu civilních státních územních institucí. V jednotlivých zemích bylo nejvyšším orgánem četnictva zemské velitelství, jemuž byla podřízena četnická oddělení, která působila na území několika politických okresů. V rámci těchto četnických oddělení pak působila četnická okresní velitelství, která spravovala jednotlivé četnické stanice v okrese. Mimo toto základní uspořádání působily na území ČSR i další četnické složky, jejichž územní působnost, či specializace byla širší.

Funkce generálního velitele četnictva byla zřízena již v roce 1918. Do této funkce mohl být prezidentem republiky jmenován pouze takzvaný četnický důstojník správní. Tento nejvyšší představitel četnictva prostřednictvím svých pobočnicků, pracovníků kanceláře a dalších orgánů v rámci ministerstva vnitra, zajišťoval řádný chod celého bezpečnostního sboru. Generálnímu veliteli četnictva byla pak přímo podřízena jednotlivá zemská četnická velitelství.

Zemská četnická velitelství, která byla ve své podstatě vojensky, administrativně i hospodářsky samostatným útvarům podřízeným ministerstvu vnitra, respektive tedy generálnímu veliteli četnictva, byla vždy umístěna v sídlech nejvyšších správních oblastí. Sídla těchto velitelství se tedy nacházela v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě a do roku 1928 i v Opavě. Nejvyšším představitelem každého četnického zemského velitelství byl zemský četnický velitel. V oblasti nasazení četnictva v rámci zajištění bezpečnosti v zemi byl zemský četnický velitel podřízen zemskému prezidentovi, ale ve

věcech kázeňských a organizačních, byl jeho nevyšším nadřízeným generální velitel četnictva. Součástí zemských četnických velitelství byl dále štáb, lékař, mobilizační oddělení a doplňovací oddělení, k jehož hlavním úkolům patřilo provádění teoretického výcviku nově přijatých četníků. Do roku 1929 existovala u četnictva i funkce takzvaného exponovaného četnického štábního důstojníka, který představoval jakýsi mezičlánek mezi zemským velitelstvím a veliteli jednotlivých četnických oddělení. Tito důstojníci se podíleli na výkonu agendy zemského velitelství a informovali příslušné zemské velitele o chodu služby na daném území apod. Představovali tedy jakési zástupce zemských četnických velitelů a svojí činností poskytovali zemským velitelstvím snazší přehled o průběhu a výkonu služby. Hlavním důvodem zřízení této funkce tedy bylo zefektivnění kontroly nad výkonem služby.

Jak již bylo popsáno výše, jednotlivá zemská četnická velitelství byla dále územně rozdělena na četnická oddělení, která ve své územní působnosti zahrnovala několik politických okresů (dva i více). Nejvyšším představitelem četnického oddělení byl správní četnický důstojník. Tuto funkci pak v jeho nepřítomnosti mohl zastupovat takzvaný druhý důstojník. Funkce druhého důstojníka však nebyla ustanovena na všech četnických oddělení, a tak mohl v době nepřítomnosti velitele stát v čele četnického oddělení i určený okresní četnický velitel. Četnickému oddělení v čele se správním četnickým důstojníkem byla podřízena jednotlivá okresní četnická velitelství a četnické stanice nacházející se v obvodu oddělení. Správní četnický důstojník pak zajišťoval bezproblémový chod jemu podřízených příslušníků a jednotek, a to jak prováděním kontrol, tak zajišťováním řádné výcviku, vzdělávání apod.²⁹

Jak uvádí Macek a Uhlíř, nejnižším základním článkem četnictva byly četnické stanice. Ty se nacházely v teritoriu jednotlivých okresních četnických velitelství a byly jim také podřízeny. Obvody těchto četnických stanic až na výjimky nepřesahovaly hranice politických a soudních okresů. Každá četnická stanice měla vymezenou územní působnost na několik obcí (cca 4 - 5), kde zajišťovala pořádek a bezpečnost. V její územní působnosti se nacházely samozřejmě jen ty obce, kde nebyla vykonávána služba sborem uniformované stráže bezpečnosti apod. V čele četnické stanice stál velitel stanice, který měl nejčastěji hodnost vrchního strážmistra. Počet příslušníků četnictva na jednotlivých stanicích se lišil podle velikosti služebního obvodu, kdy nejmenší četnické stanice se skládaly minimálně ze tří četníků.

²⁹ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 52 - 56. ISBN 80-902670-0-9.

Jak již bylo uvedeno výše, četnictvo nedisponovalo pouze četníky zařazenými do základních organizačních složek, tedy četnických stanic, ale k výkonu své služby zřizovalo i další oddělení zaměřené na konkrétní potřeby výkonu služby. Jednalo se například o ústřední četnické pátrací oddělení, četnické pátrací stanice, četnické pohraniční kontrolní stanice, četnické pohotovostní oddíly, četnické silniční kontrolní stanice, okresní četnické stanice, četnické letecké hlídky a další.

Jelikož se četnictvo, stejně tak jako státní policie, zabývalo vyšetřováním trestných činů a s tím souvisejícím pátráním po pachatelích, byla zde již od počátku vzniku tohoto sboru cítit potřeba zřízení samostatného oddělení, věnující se zejména vyhodnocování daktyloskopických stop, provádění znaleckých posudků z oboru kriminologie a dalším úkolům v této oblasti. Z těchto důvodů bylo v roce 1922, pod přímou správou ministerstva vnitra, zřízeno Četnické oddělení u poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze. Díky vzrůstajícím nárokům na výkon této instituce pak došlo v roce 1928 k osamostatnění tohoto oddělení a s tím spojenému navýšení počtu zaměstnanců. Došlo také ke změně názvu na Ústřední četnické pátrací oddělení. K plnění úkolu Ústředního četnického pátracího oddělení zejména patřilo: organizování a jednotné řízení pátrací a daktyloskopické služby četnictva, shromažďování informací o pachatelích recidivistech a těch, kteří svou kriminální činností přesahovali teritoria jednotlivých četnických pátracích stanic, řízení pátrání po mezinárodních pachatelích, poskytování znaleckých posudků, organizování výcviku služebních psů, a mnohé další. Ústřední četnické pátrací oddělení se dělilo na několik skupin, které zajišťovaly výše uvedené i další činnosti. Jednalo se o daktyloskopickou skupinu, fotografickou skupinu, skupinu specializace pachatelů - kriminální evidence, skupinu evidence cikánů a lupičů pokladen - korespondence, zpráv a bezpečnostního rozhlasu, skupinu organizační - studijní a skupinu řídicí chov, výcvik a používání služebních psů.³⁰

Při okresních četnických velitelstvích, a to zejména v místech, kde sídlily republikové krajské soudy, byly od roku 1928 zřizovány četnické pátrací stanice. Jak ve své publikaci uvádí Macek a Uhlíř, od roku 1933 pak tyto útvary fungovaly samostatně a byly již definitivně zřizovány v obvodech krajských soudů, kdy do své územní působnosti zahrnovaly obvody několika okresních četnických velitelství. Ve věcech bezpečnostní služby byly tyto útvary podřízené četnickému oddělení, pod které územně spadaly a ve věcech kriminální služby pak spadaly přímo pod ústřední

³⁰ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 57 – 59. ISBN 80-902670-0-9.

četnické pátrací oddělení. Četnické pátrací stanice prováděly daktyloskopickou službu pro četnické stanice ve své územní působnosti a dále také prováděly řízení pátrací služby u těchto útvarů. V roce 1935 existovalo na území ČSR celkem 42 četnických pátracích stanic, k jejichž základním úkolům patřilo zejména zajišťování důkazů a stop u závažnějších trestných činů a spolupůsobení při pátrání a odhalování pachatelů a odcizeného majetku, provádění dohledu nad dodržováním dopravních předpisů a veřejného pořádku v obvodu své působnosti, a to prostřednictvím objížděk konaných služebními motocykly, vedení evidence pátrací služby a vedení evidence cikánů a posilování výkonu služby u četnických stanic v případech nedostatečného počtu řadových četníků, či v případech, kdy tyto základní četnické útvary nedosahovaly požadované odbornosti při vyšetřování spáchaných trestných činů. Velitelem četnické pátrací stanice byl četník v hodnosti vrchního strážmistra, jeho zástupce byl v hodnosti praporčíka a mezi další příslušníky pátrací stanice patřili dva štábní strážmistři, kdy jeden z nich měl za úkol obsluhu fotoaparátu, jeden stálý a jeden náhradní řidič motocyklu a automobilu, psovod a dále dva kancelářští pomocníci, kteří však nebyli určeni pro přímý výkon služby.³¹

Podle Macka a Uhlíře byly od roku 1931 výhradně na území Čech, a to v pohraničních oblastech s Německem a Rakouskem, zřizovány četnické pohraniční kontrolní stanice. Těchto stanic bylo na území Čech celkem čtrnáct a jejich osazenstvo tvořili jen zkušení četníci staršího věku, kteří prováděli pasovou kontrolu na hraničních přechodech s Německem a dále i na česko-rakouských hraničních přechodech, které s Německem bezprostředně sousedily. Počet četníků v jednotlivých četnických pohraničních kontrolních stanicích se pohyboval od jednoho četníka po šest příslušníků četnictva.

Mezi další specializované útvary četnictva patřily četnické pohotovostní oddíly. Ty byly zřízeny k 1. 9. 1933, a to nejprve v pohraničních oblastech (městech), kde se nacházela německy mluvící většina obyvatelstva. Později pak byly tyto útvary zřizovány i v pohraničních oblastech sousedících s Polskem a Maďarskem. V polovině roku 1937 na území Československa působilo již třicet jedna těchto oddílů, a to třináct v Čechách, šest na Moravě a ve Slezsku, deset na Slovensku a dva na Podkarpatské Rusi. Četnické pohotovostní oddíly se skládaly pouze z takzvaných četníků na zkoušku a k výkonu jejich služby patřilo posilování výkonu služby četnických stanic, a to

³¹ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 59-62. ISBN 80-902670-0-9.

zejména vykonáváním pravidelných obchůzek a objížděk v teritoriu jejich působnosti. Velitelem četnického pohotovostního oddílu byl četník v hodnosti vrchního strážmistra. Samotný oddíl byl podřízen přímo příslušného četnického oddělení, v jehož územní působnosti se nacházel a početní stav oddílu se pohyboval kolem dvaceti pěti mužů. Kromě situací, které si vyžadovaly bezprostřední zakročení, četnické pohotovostní oddíly nezakročovaly samostatně, ale pouze v souběhu s příslušnou četnickou stanicí. K vybavení pohotovostních oddílů patřily i automobily a autobusy a v důsledku zhoršující se bezpečnostní situace v pohraničí byly tyto oddíly následně vybavovány například i lehkými kulometry apod. V roce 1937 byly pak četnické pohotovostní oddíly zařazeny do složek stráže obrany státu.

Z důvodu narůstajícího automobilového a motocyklového provozu na prvorepublikových československých komunikacích, bylo od května 1935 přistoupeno k zřizování četnických silničních kontrolních stanic. V roce 1937 se na území československé republiky nacházelo celkem dvacet dva stanic, a to devět v Čechách, pět na Moravě a ve Slezsku, šest na Slovensku a dvě v Podkarpatské Rusi. Náplní činnosti těchto četnických stanic byl samozřejmě dohled nad silničním provozem a nad dodržováním silničních předpisů. V čele četnické silniční kontrolní stanice stál velitel, který měl k sobě přiřazeného zástupce. Samotné družstvo pak tvořilo šest až devět četníků. Četnické silniční kontrolní stanice, které se nacházely v sídlech četnických oddělení, byly také těmito odděleními podřízeny, stanice, které se nacházely mimo tato sídla, byly podřízeny jednotlivým okresním četnickým velitelstvím.

V roce 1935 přistoupilo četnictvo k zřízení takzvaných okresních četnických stanic. Tyto stanice byly zřízeny na zkoušku, a to v rámci Zemského četnického velitelství v Praze. Jednotlivé stanice byly umístěny v Benešově, Kolíně a Slaném a tvořilo je minimálně dvacet četníků. Smyslem vytvoření těchto útvarů bylo zajištění okamžité akceschopnosti na území celého okresu. Z těchto důvodů byly tyto stanice vybaveny stálou telefonní službou, automobily a také jízdními koly. Ve své podstatě tyto útvary kopírovaly činnost četnických pohotovostních oddílů, s tím rozdílem, že tyto oddíly netvořili četníci na zkoušku a v době, kdy nebyly jejich síly vyžadovány při konkrétních zákrocích, vykonávaly na území okresu běžný výkon četnické služby, tedy takzvanou obyčejnou službu.

Po roce 1933 docházelo na našem území k stále více se stupňujícímu narušování československého vzdušného prostoru, a to zejména ze strany Německa a Maďarska.

K zamezení špionážních letů a dalších nelegálních přeletů byly proto, po dohodě s ministerstvem obrany, ke dni 1. 7. 1935 zřízeny i četnické letecké hlídky. Celkem bylo zřízeno jedenáct leteckých hlídek, které byly rozmístěny po celém území republiky, a to většinou na vojenských letištích v blízkosti státních hranic. Četnické letecké hlídky byly vybaveny stroji československé výroby (Škoda D-1, Aero AP-32, Avia B-534, Letov Š-28) a k jejich úkolům zejména patřilo dohlížet na dodržování všech předpisů a mezinárodních smluv týkajících se letectví, hájit svrchovanost státu v jeho vzdušném prostoru, spolupracovat s pozemními bezpečnostními službami, například při pronásledování pachatelů a další.³²

Jak uvádí Macek a Uhlíř, disponovalo četnictvo i velmi kvalitní strukturou a systémem vzdělávání svých příslušníků. Ti byli při nástupu ke sboru, či před dalším postupem například do vedoucích funkcí, vzdělávání ve specializovaných četnických školách. Dbalo se ale i na dobrou úroveň jejich vědomostí v průběhu běžného výkonu služby, kde byli opakovaně přezkušováni svými nadřízenými a pravidelně posíláni na odborné kurzy apod. Četnické školy byly zřizovány v rámci doplňovacích oddělení jednotlivých zemských velitelství a byly rozděleny na školy četníků na zkoušku, školy pro výcvik velitelů stanic a školy pro výcvik výkonných důstojníků. Nově přijatí četníci byli vždy veleni do škol četníků na zkoušku. Kurz trval osm měsíců a během této doby měli noví četníci získat základní vědomosti potřebné pro výkon své služby. Výuka byla rozdělena na předměty všeobecné a odborné a dále také i na odborný a vojenský výcvik. Mezi všeobecné předměty patřila výuka služebního jazyka, tedy jazyka českého, či slovenského, výuka jazyka menšinového (němčina, maďarština apod.), počty a měřičství, dějepis, zeměpis, přírodopis a zdravotní věda. K odborným předmětům patřila výuka zákona o četnictvu, četnické služební instrukce, kasárního předpisu, ústavního a správního práva, obecného trestního řádu, trestního řádu, vojenského trestního zákona a trestního řádu, výuka daktyloskopické a pátrací služby a další. Po třech měsících teoretické přípravy, byla výuka doplněna i o praktické nácviky výkonu obchůzkové a pátrací služby. Během celého studia byla znalost předmětů ověřována zkouškami, a to nejprve takzvanými zkouškami přijímacími a dále zkouškami informativními, klasifikačními a nakonec i závěrečnými.

Pro rozšíření služebních vědomostí a pro řádnou přípravu k vedení četnických stanic byly zřizovány školy pro výcvik velitelů stanic. Sem byli přijímáni pouze

³² MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 63-69. ISBN 80-902670-0-9.

definitivní četníci s praxí minimálně čtyři roky, a to až po složení přijímací zkoušky. Dalším stupněm četnického vzdělávání byly školy pro výcvik výkonných důstojníků. Do tohoto kurzu, který trval šest měsíců, se mohli přihlásit pouze četníci v hodnosti vrchních strážmistrů, kteří aspirovali na hodnosti četnických výkonných důstojníků. Podmínkou k přijetí bylo mimo jiné i dosažení minimálně patnáctileté praxe. Po úspěšném ukončení této školy mohli tito četníci například vykonávat funkci okresních četnických velitelů apod.³³

Jak jsme si již uvedli v úvodu této kapitoly, četnictvo bylo charakterizováno jako „vojensky organizovaný sbor strážný“, jehož hlavním úkolem bylo udržovat na celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Četnictvo se zejména řídilo zákonem o četnictvu a dále i četnickou služební instrukcí. Samotný výkon služby byl rozdělen na takzvanou službu obyčejnou a zvláštní. Obyčejná služba znamenala běžný výkon povinností, které byly četnictvu stanoveny, tedy takový výkon, který nevyžadoval zvláštní pokyny ze strany úřadů. K výkonu obyčejné služby patřilo mnoho povinností, mezi něž například patřily tyto: *„Zmařit svojí přítomností provedení nebo dokončení trestných činů, spáchané trestné činy vyšetřit a udat a pátrat po všech provinilcích. Všechny osoby, které přestoupily zákon, napomenout, oznámit je k potrestání, případně ve smyslu příslušných ustanovení instrukce je zatknout a odevzdat příslušnému úřadu a podat zprávu o zatčení. K udržení veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti zamezit každému shlukování nebo srocení, nebo je potlačit a zmocnit se jejich vůdců. Chránit osobu i majetek každého státního občana před násilím všeho druhu a zakročít v případě potřeby proti tomu, kdo je ohrožoval. Všeobecně udržovat a zjednávat pořádek, klid a bezpečnost, zamezit výtržnostem a nepořádkům, zadržet jejich původce, jiné škůdce o odbojné osoby a zakročít proti nim. Provázet nebezpečnými cestami cestující, kteří o to požádali. Zatknout osoby stíhané zatykačem a bedlivě si všímat tuláků, vyzvědačů, osob vyhoštěných, stojících pod policejním dohledem a propuštěných trestanců“* a mnohé další.³⁴ Oproti tomu, službou zvláštní se rozumělo plnění úkolů, které byly četnictvu nařízeny zvláštními vrchnostenskými nařízeními. Patřily sem různé asistenční služby, například při řešení přestupků na železnici, či při výkonu celní služby, nebo eskortování vězňů a další.

³³ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 71- 72. ISBN 80-902670-0-9.

³⁴ (Tamtéž, s. 75-76).

Podle Macka a Uhlíře se četníkem v první republice mohl stát pouze bezúhonný, svéprávný a duševně způsobilý občan ČSR, který překročil věk dvacet jedna let a nedosáhl věku třicet pět let. Byl svobodný nebo bezdětný vdovec. Dosáhl minimálně vzdělání na úrovni obecné školy, byl znalý ve slově i písmě jazyka československého a splnil brannou povinnost v délce standardní presenční služby. Po přijetí do řad četnictva měl pak četník zákaz činnosti v politických stranách a později i vstup do sportovních a zájmových organizací a byl zbaven volebního práva (od roku 1927). Sňatek mu byl povolován až po odsloužení čtyř let služby a po dosažení věku třiceti let. Sňatek mohl být také i zamítnut, a to pokud by ohrožoval zájmy nebo dobré jméno četnictva.³⁵ Na úkor těchto omezení však četník také požíval i mnoho výhod jakými byl například nárok na ubytování a zařízení a na ošacení a výstroj. Příslušníci četnictva dále dostávali místní a četnický přídavek (k platu), přídavek na děti, stravné, léčebné, otopné, odměny za záslužné činy, diety od odloučených rodin, pohřebné, úmrtné a další.

Na závěr této kapitoly si uvedme několik informací o druhu hodností a vzhledu uniforem československého četnictva. Vzhled uniforem četnictva vycházel z uniforem vojenských a také se jim svým provedením podobal. Barva četnických uniforem byla od roku 1919 šedozelená. Pokrývku hlavy tvořila brigádýrka a od roku 1930 i lodička (označovaná jako čapka). Při výkonu bezpečnostní služby se pak používala typická přilba anglického typu, která však byla počítána do výzbroje a nikoli výstroje. Na pokrývce hlavy byl vždy umístěn emblém středního státního znaku. Hodnostní označení nejprve kopírovalo podobu vojenských hodností a jeho markantnější změny byly provedeny až v letech 1925, 1930 a 1937. *„Na levém rukávu blůzy a pláště v polovině záloktí nosili příslušníci četnictva štítek se specifikací nadřízeného velitelství. Příslušníci četnictva, zařazení v MV či u generálního velitele, nosili na štítku iniciály ČSR. U ostatních četníků to bylo číslo příslušného zemského četnického velitelství (1 – Čechy, 2 – Morava atd.). V roce 1930 byly rukávové štítky odstraněny a čísla velitelství se nosila na obdélných kovových emblémech po obou stranách límce. Četníci systemizovaní u MV měli kruhový emblém se středním státním znakem. Bývalí legionáři nosili v nadloktí pravého rukávu pásky přišité do úhlu (ve tvaru krokvic) ve výložkové barvě. Každá páska představovala 1 rok služby v legiích“ [...].*³⁶ Jak uvádí Macek a Uhlíř, samotné hodnosti v četnictvu vycházely nejprve ze systému rakouských

³⁵ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 199, s. 71. ISBN 80-902670-0-9.

³⁶ (Tamtéž, s. 102-103).

hodností a k jejich obměnám došlo až v roce 1920. Četnické hodnosti byly členěny do následujících kategorií: I. Sbor četnických gážistů bez hodnostní třídy: 1. Mužstvo (četníci, kteří neměli odsloužena potřebná léta, tedy takzvaní četníci na zkoušku, zůstávali v hodnostech dosažených u vojska a po šesti měsících uspokojivé služby jim mohla být přiznána hodnost závodčího). 2. Strážmistři (do roku 1925 existovala pouze hodnost strážmistr, po roce 1925 pak byly ustanoveny hodnosti: strážmistr, štábní strážmistr a praporčík (jednotně označení jako sbor strážmistrů). 3. Vrchní strážmistři (existoval jediný hodnostní stupeň vrchní strážmistr – zbraní či služeb). 4. Četničí kancelářští sluhové. II. Důstojníci četnictva: 1. Nižší důstojníci (poručík, nadporučík, kapitán). 2. Vyšší důstojníci (štábní kapitán, major, podplukovník, plukovník). 3. Generálové (jediným hodnostním stupněm byl generál četnictva).³⁷

2. 3 Finanční stráž československá

Jak ve své publikaci uvádí Beneš, měla Finanční stráž své kořeny již v Rakousko-Uhersku, kde byla známa pod názvem Finanzwache a její náplní byl výkon finanční policie ve vnitrozemí i na hranicích mocnářství. Na základě služebního předpisu z roku 1907 bylo hlavní náplní rakouské finanční stráže zejména odkrývání podloudnictví, neboli nedovolené přepravy zboží přes státní hranici, zabraňování přístupu do země podezřelým osobám, zabraňování útěkům zběhů přes hranice do ciziny, přispívání k ochraně veřejné bezpečnosti, spolupůsobení při vojenské ochraně hranic a další.

Nově vzniklý československý stát si ponechal rakouský systém ochrany státní hranice, do kterého byla začleněna i nově vzniklá Finanční stráž československá. Finanční stráž byla ozbrojeným sborem ministerstva financí a jejím hlavním úkolem byla celní služba a ochrana státní hranice. Po únoru 1919, kdy došlo k ustanovení československého území jako samostatného celního území, bylo nutné vybudovat i síť celních úřadů, tak aby byla bezpečnost republiky zajištěna i z celního pohledu. V tomto roce tedy začaly na hranicích Československa vznikat první celní úřady a v polovině roku 1919 byl i zahájen provoz celnic na nově utvořené československo-rakouské hranici. V roce 1920 došlo zákonem č. 28 z 12. 12. 1919 k rozdělení finanční stráže na dvě části, a to na složku určenou pro službu vnitrozemskou, které byla stanovena takzvaná důchodková kontrola, tedy kontrola takzvaných vnitřních daní, jako

³⁷ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 99-100. ISBN 80-902670-0-9.

potravních, tabákových a dalších a na složku pohraniční finanční stráže. Pohraniční finanční stráž tedy zůstala ozbrojeným, uniformovaným bezpečnostním sborem, řízeným vojenským způsobem po vzoru četnictva apod., kdežto vnitrozemskou stráž tvořili úředníci, kteří prováděli odbornou kontrolu zaměřenou na daně atd. V další části této kapitoly se budeme věnovat pouze ozbrojenému bezpečnostnímu sboru, tedy pohraniční finanční stráži.

K pohraniční finanční stráži byli na základě vládního nařízení č. 40 Sb. z roku 1920 přijímáni muži, kteří měli nejméně řádně ukončenou trojtřídní měšťanskou školu, nebo jiné této úrovně odpovídající vzdělání, byli svobodní a starší dvaceti let a samozřejmě splňovali i duševní a tělesnou způsobilost. Sbor finanční stráže se skládal z takzvaných zřízenců, neboli podúředníků a úředníků. Úředními tituly pro zřízence byli: dozorce pohraniční stráže (čekatel), strážmistr pohraniční finanční stráže a vrchní strážmistr pohraniční finanční stráže. Čekatelská lhůta trvala jeden rok a po jejím skončení rozhodl příslušný finanční úřad o tom, zda bude čekatel ponechán ve službě či bude propuštěn. V případě úspěšného stálého přijetí ke sboru byl pak příslušník na začátku druhého roku služby povýšen do hodnosti strážmistra a po uplynutí devíti let služby a v případě dobrých služebních výsledků a splnění příslušné kvalifikace mohl být příslušník povýšen do hodnosti vrchního strážmistra.

Hodnostní označení úředníků finanční stráže pohraniční bylo toto: obvodní inspektor pohraniční finanční stráže v X. hodnostní třídě, obvodní inspektor pohraniční finanční stráže v IX. hodnostní třídě a vrchní inspektor pohraniční finanční stráže v VIII. hodnostní třídě. Úředníci byli až na výjimky jmenováni pouze z řad podúředníků, tedy zřízenců a podmínkou jmenování bylo složení odborné zkoušky, nejméně šestnáctiletá praxe ve sboru a samozřejmě splnění potřebné kvalifikace. V průběhu dvacátých let se pak hodnostní označení a požadavky k vyššímu postupu částečně změnil, a to vládním nařízením č. 201/1923, ale ve své podstatě zůstal model služebních hodností a postupů neměnný (novými tituly pro pohraniční fin. stráž od roku 1923 byly: podúředníci: dozorce, naddozorce, respicient, vrchní respicient, úředníci: kontrolor, inspektor, vrchní inspektor).³⁸

Jak již vyplynulo z výše uvedených informací, výkon služby pohraniční finanční stráže se měl vykonávat pouze ve stejnokrojích a s výzbrojí. Finanční stráž byla později doslovně definována jako: „*Ozbrojený a stejnokrojem opatřený sbor, jehož kázeň je přízřůsobena kázni vojenské a jenž je určen k tomu, aby střežil celní hranici,*

³⁸ BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005, s.8 - 25. ISBN 80-86011-29-1.

vykonával celní dozor na přechod osob a přestup zboží na celní hranici a hraničních vodách, aby zabraňoval přestupkům a objevoval je i konal pomocné služby u celních úřadů“.³⁹ Zbraně mohli příslušníci finanční stráže užít pouze při nutné obraně, tedy pouze při odvrácení bezprostředního ohrožení svého života a při odvrácení násilného útoku apod. V celním pohraničním pásmu pak zbraň mohli také použít proti osobě, která opakovaně neuposlechla výzvu k zastavení.

Jak uvádí Beneš, byla organizace pohraniční finanční stráže poměrně přehledná. Její základní organizační složkou bylo oddělení finanční stráže. Několik takových oddělení pak tvořilo inspektorát a určitý počet inspektorátů byl podřízen vrchnímu inspektorátu finanční stráže. Činnost finanční stráže pak řídil zemský finanční úřad. Počátky výkonu služby pohraniční finanční stráže v prvních letech nové republiky nebyly nijak snadné. Vybavenost sboru byla nevalná a stejně tak podmínky pro výkon služby byly nedostačující. Příslušníci finanční stráže byli často ubytováni v nevyhovujících podmínkách a službu také velmi komplikovala značná vzdálenost služeben od civilizace. Stejně tak výcvik příslušníků se v prvních letech poměrně zanedbával. Jako příklad zde můžeme uvést tu skutečnost, že bez ohledu na to, že drtivá část pohraničí se nacházela v horských oblastech, většina „finančníků“, na rozdíl od tehdejších pašeráků, neuměla lyžovat. Tento problém pak vedení finanční stráže vyřešilo postupnou dodávkou lyží na příslušná pohraniční oddělení a v pozdějších letech se příslušníci zdokonalovali například i na organizovaných závodech, soustředěních apod.⁴⁰

V průběhu dvacátých let minulého století také často docházelo ke snahám sjednotit postupy ozbrojených složek působících v hraničních oblastech republiky v případě vojenského konfliktu. Ke shodě mezi četnictvem a tehdejší armádou došlo poměrně záhy, nicméně k dohodě o součinnosti mezi těmito složkami a finanční stráží nedošlo, a to i přes značné snahy ministerstva obrany. K určitému sjednocení obranných postupů došlo až ve chvíli, kdy byla v roce 1936 zřízena stráž obrany státu.

Velmi významnou legislativní změnou zajišťující zlepšení podmínek příslušníků finanční stráže se stal Celní zákon č. 114/1927 Sb. Tento zákon upravoval samotný výkon pohraniční finanční stráže, přesně popisoval organizaci celní správy, změnil organizaci celní služby atd. „*Za nejvyšší úřad celní správy zákon stanovil ministerstvo*

³⁹ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. 1. vyd. Praha: Police history, 1999, s. 111. ISBN 80-902670-0-9.

⁴⁰ BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005, s.14 - 17. ISBN 80-86011-29-1.

*financí, jemuž byly podřízeny okrskové celní správy, celní úřady a finanční stráž. Území republiky bylo rozděleno na čtyři celní okrsky, a to dle zemí - první okrsek zaujímala Země česká, druhý Země moravskoslezská, třetí Země slovenská a čtvrtý Země podkarpatoruská. Okrsková celní správa byla nadřízeným orgánem pro celní úřady a pro finanční stráž a řídila její činnost.*⁴¹ Jak Beneš uvádí, tento zákon opětovně začal nazývat pohraniční finanční stráž pouze jako finanční stráž a definoval jí jako ozbrojený a stejnokrojem opatřený sbor, tak jak je již uvedeno výše. Stanovil pravomoci a oprávnění příslušníků finanční stráže a celkově zpřehlednil fungování této složky. Zákon také uložil povinnost ministerstvu financí vydat nový služební předpis, který by dopodrobna stanovil přesné podmínky výkonu služby finanční stráže. Po celou dobu trvání první republiky však nebyl takový speciální služební předpis vydán a alespoň částečně jej nahrazovalo vládní nařízení č. 202 z 19. 12. 1930.⁴²

Jak ve své publikaci dále Beneš uvádí, byla výzbroj příslušníků finanční stráže, například oproti výzbroji četnictva, velmi zastaralá. Tvořila jí především zkrácená verze pušky Mannlicher vzor 1895. Z odpovědných míst po celou dobu činnosti finanční stráže zaznívaly požadavky k přezbrojení tohoto sboru a k vybavení „finančníků“ pouze pistolemi. Tento požadavek byl však vždy striktně odmítán, kdy nejčastějším argumentem bylo porovnávání výzbroje našich „finančníků“ z „finančníky“ z okolních zemí, kteří byli zásadně vybaveni puškami. Na počátku třicátých let minulého století bylo přistoupeno k postupnému přezbrojení, a to krátkými puškami vzor 33 s bodákem. Tyto pušky, které používalo i četnictvo, byly vybaveny systémem Mauser s ráží 7,92 mm a byly vyráběny Zbrojovkou Brno.

Samotný výkon služby příslušníka finanční stráže byl, zejména po fyzické stránce, velmi náročný. Z drtivé části se jednalo o venkovní služby v nepřístupných terénech a jen mizivá část výkonu služby se prováděla v kancelářích. Hlídky byly jedno nebo dvou členné a zejména v nočních hodinách byly také vícečlenné. Tyto hlídky prováděly pravidelné obchůzkové činnosti v předem daných a naplánovaných úsecích. Ty se po určité době měnily, tak aby nedošlo k jejich prozrazení či zevšednění. Cílem bylo být nepozorován, ale vědět pokud možno o všem a v co největší míře tak zamezit činnosti podloudníků neboli pašeráků. V roce 1931 došlo k dohodě o součinnosti finanční stráže a československé armády, což se díky stále vypjatější situaci v zahraničí jevilo jako nezbytný krok k posílení bezpečnosti v pohraničí. Vztahy mezi armádou a finanční

⁴¹ BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938*. 1.vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005, s 32. ISBN 80-86011-29-1.

⁴² (Tamtéž, s. 35).

stráží však nebyly vždy ideální a neshody se především týkaly neochoty vedení finanční stráže k požadavkům armády na společná cvičení, ostrahu hranice a další společné postupy. Zejména v pohraničních pásmech první republiky sousedících s Německem docházelo postupně od roku 1933, tedy od nástupu nacistů v Německu, ke zhoršení bezpečnostní situace. Původní poměrně úspěšná spolupráce mezi českými a německými „finančníky“ začala brát za své. Stávající němečtí pohraničníci byli nahrazováni příslušníky SA a později dokonce i příslušníky SS. Tito noví ochránci hranic se vůči svým československým protějškům chovali nepřátelsky a agresivně. Docházelo dokonce i k postřelení příslušníků československé finanční stráže apod. Zhoršení mezinárodní situace a díky tomu i rozšíření činnosti finanční stráže, která se v průběhu třicátých let již nezaměřovala jen na pašeráky, ale stále více i na obranu hranice, si vyžádalo i postupné navýšení počtu příslušníků této bezpečnostní složky státu. Ze čtyř tisíc příslušníků v roce 1926 došlo do května 1938 k téměř k jejich zdvojnásobení, na počet pohybující se okolo osmi tisíc.

Jelikož s postupem času docházelo stále více k vyhrocování bezpečnostní situace v pohraničních územích republiky, a to zejména na hranicích s hitlerovským Německem, rozhodla se československá vláda eliminovat toto nebezpečné zřízení stráže obrany státu. Stráž obrany státu byla vytvořena na základě nařízení vlády č. 270/1936 ze dne 31. 10. 1936 a mezi její hlavní úkoly patřila ochrana neporušitelnosti hranic, její vojenská obrana a ochrana veřejného pořádku.⁴³

Jak Beneš uvádí, byla stráž obrany státu (SOS) vytvořena z příslušníků četnictva, finanční stráže, státní policie a armády. Příslušníci finanční stráže se stali druhou nejpočetnější složkou SOS a v druhé polovině roku 1938 bylo do jejich řad veleno více jak šest tisíc „finančníků“. Na konci května 1938 došlo ze strany československé vlády k vyhlášení ostrahy hranic a toto mimořádné opatření znamenalo prakticky konec standardního výkonu celní ochrany státní hranice. Příslušníci finanční stráže od této chvíle plnili pouze úkoly stráže obrany státu. Na tuto skutečnost pak reagovalo vedení finanční stráže podáním stížnosti ministerstvu národní obrany. V průběhu léta 1938 pak došlo k částečnému navrácení k běžné činnosti „finančníků“, nicméně hlavní důraz byl stále kladen na obranu republiky. Až do mnichovské dohody pak probíhala ze strany finanční stráže a dalších složek SOS snaha o zamezení nelegálního přílivu zbraní přes státní hranice, kterými byly ozbrojovány teroristické skupiny působící na našem území.

⁴³ BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938*. 1.vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005, s 35, 65 - 74. ISBN 80-86011-29-1.

Po nuceném postoupení československého pohraničí, které začalo probíhat od října 1938, došlo k faktickému zániku stráže obrany státu. Příslušníci finanční stráže se vrátili k výkonu své běžné služby, ale již na nových, značně okleštěných a nevýhodných, hranicích „druhé republiky“. I po zániku Československa a zřízení Protektorátu Čechy a Morava na našem území fungovala obdobná celní služba, kdy v tomto případě však již nemůžeme hovořit o Finanční stráži československé. Po skončení druhé světové války došlo i k obnovení finanční stráže, ale v důsledku nových poměrů v republice bylo již od počátku jasné, že takový sbor, který s sebou navíc nesl silný odkaz první republiky, nebude mít dlouhou životnost. Zákonem č. 275 z 2. prosince 1948 byla pak definitivně přenesena působnost finanční stráže na Sbor národní bezpečnosti a k 1. 1. 1949 došlo k jejímu oficiálnímu zrušení.⁴⁴

2. 4 Stráž obrany státu

V druhé polovině třicátých let dvacátého století byla již mezinárodní situace v regionu střední Evropy výrazně nestabilní a dá se říci, že pouze Československá republika představovala jakýsi osamělý ostrov demokracie mezi autoritářskými okolními státy. Po vzestupu nacismu v Německu se pak zejména výrazně zhoršila bezpečnostní situace v německy osídleném pohraničí této ještě stále mladé republiky. Jak ve své publikaci uvádí Beneš, již koncem roku 1935 se proto ministerstvo národní obrany snažilo o zřízení jednotného bezpečnostního sboru, který by měl za úkol chránit hranice státu. Dle představy ministerstva národní obrany měl tento sbor vzniknout úplným sloučením policie, četnictva a finanční stráže, kdy by tak v případě zásahů k obraně republiky odpadl problém v nejednotnosti velení příslušných složek. Tento návrh nebyl však ze strany ministerstva vnitra ani ministerstva financí akceptován. Nicméně vzhledem k neustávajícím a stále se zvyšujícím bezpečnostním rizikům v dané oblasti bylo zřejmé, že obdobná varianta takového bezpečnostního sboru by i tak měla vzniknout. Z těchto důvodů bylo ministerstvo vnitra pověřeno vypracováním vládního nařízení týkajícího se součinnosti jednotlivých bezpečnostních sborů při obraně státní hranice. Výsledkem byl návrh aktivace jednotlivých ozbrojených složek do jednotné organizace, ale pouze v případě ohrožení státu. Tyto složky tedy měly nadále vykonávat své specifické činnosti a pouze v době ohrožení státní hranice a celistvosti státu měly být jejich části začleněny do takzvané stráže obrany státu. Po mnoha připomínkách, úpravách a dalších návrzích bylo pak konečně dne 23. října

⁴⁴ BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005, s 123. ISBN 80-86011-29-1.

1936 vydáno vládní nařízení č. 270/1936 Sb z. an. o ustanovení stráže obrany státu (SOS), které nabylo účinnosti 31. října 1936.⁴⁵

Jak Beneš uvádí, po vydání výše citovaného vládního nařízení byla následně také stanovena organizace stráže obrany státu. Nejvyšším orgánem stráže obrany státu se stalo ministerstvo vnitra. Stráž obrany státu měla být dále také řízena jednotlivými zemskými velitelstvími, jejichž řízení měly převzít již existující zemské úřady. K tomuto rozdělení však již nedošlo, a tak byla činnost stráže po celou dobu řízena pouze ze strany ministerstva vnitra. Stráž obrany státu byla rozdělena na jednotlivé prapory, kterých bylo celkem třicet jedna. Velitelství jednotlivých praporů sídlila u hlavních politických úřadů, které většinou představovaly okresní úřady, a to až na prapory v Praze, Brně, Košicích a Užhorodě, kde velitelství sídlila u tamních policejních ředitelství. Hlavní politické úřady zajišťovaly vedení SOS v době míru a v případech, kdy bylo třeba zajistit klid a pořádek narušený v příhraničních oblastech. V případech přímého napadení republiky nepřítelem nebo v době vyhlášení takzvané ostrahy hranic vedení SOS přecházelo pod vojenské velení.

Prapor stráže obrany státu se dále dělil na jednotlivé roty, čtyři a družstva. Družstva se zpravidla skládala z osmi až třinácti mužů, jejichž jádro tvořili příslušníci četnictva, státní policie nebo finanční stráže. Samostatnou část praporu SOS pak ještě tvořil pohotovostní oddíl četnictva. Každý prapor stráže obrany státu byl rozdělen na takzvané tři sledy. První sled se nazýval sledem pozorovacím, neboli zpravodajským a nacházel se přímo v blízkosti státní hranice. Druhý sled byl sledem obranným a třetí sled tvořila družstva záloh. Velikosti jednotlivých praporů se odvíjely od místa své působnosti a celkové bezpečnostní situace v dané oblasti. Ty nejpočetnější prapory samozřejmě působily tam, kde se předpokládal případný nejsilnější útok nepřítele, nebo tam, kde tvořila většinu obyvatelstva německá či jiná početná, protičeskoslovensky orientovaná, národnostní menšina.⁴⁶

Jednotky stráže obrany státu se tedy skládaly zejména z příslušníků četnictva, státní policie a finanční stráže. Příslušníci těchto složek tvořili drtivou většinu SOS, ale do jejich řad byli zařazeni i členové obecní policie a další státní zaměstnanci. Oficiálně bylo složení stráže obrany státu tvořeno z „*příslušníků četnictva, policejních strážních sborů, obecní stráže bezpečnosti, finanční stráže a osob majících postavení jiné veřejné stráže, jiných zaměstnanců státu, státních nebo státem spravovaných ústavů,*

⁴⁵ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 19. ISBN 978-80-86011-34-9.

⁴⁶ (Tamtéž, s. 29-32).

podniků a fondů a zaměstnanců veřejnoprávních korporací, ať ve služebním veřejnoprávním či soukromoprávním poměru, pokud byli podle svého služebního poměru určeni k výkonu strážní, policejní nebo podobné služby.“⁴⁷ Četnictvo, státní policie ani finanční stráž však svými početními stavy nemohly zajistit řádné plnění úkolů stráže obrany státu, a tak se již od počátku počítalo i s vojenským doplněním členů SOS. Vojenské posily tvořili příslušníci záloh, o jejichž počtu a nasazení rozhodoval vždy příslušný velitel praporu SOS. Podle Beneše byli tito „záložáci“ většinou státní zaměstnanci a další obyvatelé, kteří žili v blízkosti četnických, policejních či finančních oddělení a v případě povolání do služby, byli tedy takzvaně okamžitě k dispozici. Na každém četnickém, policejním či „finančnickém“ oddělení, zařazeném do SOS, byla pro tyto zálohy také vyčleněna rezerva výstroje a výzbroje. Výhodou těchto vojenských posil byla znalost terénu a celkové situace v dané lokalitě. Nicméně s postupem času a díky značně se rozšiřujícímu nacistickému vlivu mezi obyvateli pohraničí začalo být obtížné z obyvatel žijících na tomto území vybírat takzvaně státně spolehlivé příslušníky těchto vojenských záloh. Nedostatek spolehlivých osob se výrazně projevil v květnu 1938 při vyhlášení ostrahy hranic, kdy se v nemálo případech projeví někteří příslušníci záloh jako sympatizanti s nacistickým Německem. Z těchto důvodů se pak přistoupilo k doplňování SOS vojenskými posilami z vnitrozemí.⁴⁸

Jak již bylo uvedeno výše, součástí každého praporu stráže obrany státu byly i četnické pohotovostní oddíly. Ty byly, jak ostatně Beneš uvádí, samostatně zřizovány již od roku 1933, a to z důvodu zhoršující se bezpečnostní situace v příhraničních oblastech s Německem, kde většinu obyvatelstva tvořili v tu dobu stále více „netolerantní“ Němci. Od roku 1937 byly četnické pohotovostní oddíly zařazeny do struktur stráže obrany státu. Jeden četnický pohotovostní oddíl zpravidla tvořilo dvacet až třicet pět mužů, ale v průběhu let se tento počet navyšoval na čtyřicet tři i více. Mezi základní činnosti těchto oddílů patřily pravidelné objížďky a pochůzky v určených služebních obvodech a střežení státní hranice. Pohotovostní četnické oddíly tvořili výhradně takzvaní četníci na zkoušku, tedy „nováčci“, kteří v těchto oddílech získávali potřebnou praxi.⁴⁹

⁴⁷ MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939)*. Praha: Police history, 1999, s. 113. ISBN 80-902670-0-9.

⁴⁸ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 42. ISBN 978-80-86011-34-9.

⁴⁹ (Tamtéž, s. 44).

Podle Beneše mezi základní úkoly, které měla stráž obrany státu plnit, patřila ochrana neporušitelnosti a nedotknutelnosti státní hranice, která spočívala v jejím střežení, zpravodajské činnosti a spolupůsobení při vojenské obraně, dále spolupráce při ochraně veřejného pořádku a bezpečnosti a spolupůsobení při výkonu celní správy. Prvořadým úkolem byla samozřejmě ochrana státní hranice. Další úkoly, tedy spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku a bezpečnosti a spolupůsobení při provádění úkolů celní správy, mohli příslušníci stráže obrany státu vykonávat pouze za předpokladu, že jejich služba nebyla zapotřebí při ochraně státní hranice. Základním úkolem stráže obrany státu bylo tedy prvotní zajištění obrany hranice ještě před tím, než by tyto činnosti převzala armáda. Jednalo se tedy zejména o okamžité a efektivní zakročení v místech a v případech, kde by došlo k menším a nenápadným přepadením ze strany nepřítele, na které by klasické armádní jednotky nedokázaly okamžitě reagovat. *„Důležitým pojmem pro činnost jednotek SOS bylo „zajištění hranic“ (ZH). Zajištěním hranic se rozumělo trvalé střežení státních hranic a soubor všech opatření, která mohou klást první odpor agresorovi vnikajícímu na naše území. V systému zajištění státní hranice se rozlišovala následující období: stálá opatření, O - ostraha hranice a K - kryt hranic. Jako stálá opatření se označovalo střežení státní hranice a pohraničního území v době míru. Ostraha hranic pak zesilovala stálá opatření a vyvolávala se buď nastalým, nebo očekávaným nebezpečím zvenčí. Ostraha hranic mohla být nařízena jako všeobecná, nebo jako dílčí.“⁵⁰*

Již od začátku roku 1938 bylo jasné, že nacistické Německo bude stále více stupňovat svou agresivní politiku vůči Československé republice. V únoru 1938 prohlásil Adolf Hitler, že hodlá vzít pod německou ochranu deset miliónů Němců žijících v Rakousku a Československu, což názorně předvedl 12. března toho roku, kdy bez jakéhokoli odporu obsadil Rakousko a připojil ho k německé říši. V té chvíli se demokratické Československo ocitlo ještě ve větší izolaci než doposud. Na anšlus Rakouska reagovala československá vláda zesílením ostrahy hranice, celkovým posílením bezpečnostních složek v daném regionu a dále také prováděním opakovaných zkoušek připravenosti na případnou agresi ze strany Německa.

Jak uvádí Beneš, k největší zkoušce připravenosti jednotek stráže obrany státu pak došlo v květnu 1938. Dne 20. května 1938 vyhlásila československá vláda ostrahu hranic, jako reakci na stále se zhoršující bezpečnostní situaci, jejímž cílem bylo zvýšení obranyschopnosti republiky. Československá vláda se rozhodla k takovému

⁵⁰ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 51. ISBN 978-80-86011-34-9.

kroku zejména z důvodu zvýšených aktivit německých jednotek v blízkosti státní hranice, které svou povahou odpovídaly situaci předcházející obsazení Rakouska. Dalším důvodem pro vyhlášení ostrahy hranice byly také obavy z blížících se obecních voleb, při kterých by mohlo dojít k účelovým provokacím ze strany německého obyvatelstva s cílem vyvolat záminku pro vojenský zásah ze strany německé říše. Ze strany jednotek stráže obrany státu byly všechny plánované stanoviště obsazeny do druhého dne, tedy do 21. května 1938 a v celkovém hodnocení byla efektivita a rychlost zajištění hranice hodnocena velice kladně. Nicméně tato první ostrá zkouška připravenosti k obraně státu také poukázala i na nedostatky a slabá místa při činnosti SOS. Mezi největší nedostatky, které se projevovaly napříč všemi prapory SOS, patřilo nedostatečné množství výzbroje a výstroje, chyby ve spolupráci s vojskem, nedostatek schopných velitelů družstev a čet, či nevyhovující stejnokroje, zejména příslušníků státní policie, kteří nebyli vybaveni uniformami vyhovujícími polní službě v terénu.⁵¹

Ostraha hranic byla odvolána ke dni 13. června 1938, nicméně příslušníci SOS zařazení do prvního sledu, tedy do zpravodajského sledu, zůstávali stále v pohotovosti v bezprostřední blízkosti státní hranice. Dne 2. července 1938 přestala stráž obrany státu podléhat vojenskému velení a opět se vrátila pod vedení ministerstva vnitra. Příslušníci četnictva a finanční strážníci byli však nadále udržováni v pohotovosti a stále více plnili spíše povinnosti SOS než své povinnosti resortní. To v průběhu léta 1938 začalo vyvolávat spory mezi ministerstvem národní obrany a ministerstvy vnitra a financí. Zejména ministerstvo financí si stěžovalo na naprostý ústup od běžného výkonu služby finanční strážní, která díky přetrvávající pohotovosti nemohla řádně vykonávat celní službu a státní hranice se tak z tohoto hlediska stala zcela nehlídanou. K určitému vyřešení tohoto problému došlo ke konci srpna 1938, kdy byly výnosem ministerstva národní obrany pozměněny a zhuštěny jednotlivé pozorovací sledy a došlo tak k větší kontrole propustnosti hranice.

Obdobné problémy měla i páteřní složka SOS, a to četnictvo. V době vyhlášení ostrahy hranice došlo v mnoha případech k tomu, že drtivá většina četníků z jednotlivých četnických oddělení byla zařazena do SOS a na resortní službu nezůstal buď vůbec nikdo, nebo pouze jeden, služebně nejmladší četník, který však zajišťoval pouze telefonní spojení četnické stanice. V době trvající pohotovosti pak tedy často docházelo k případům, že výkon klasické četnické činnosti, tedy především dohled nad veřejným pořádkem, nebyl v příhraničních oblastech vykonáván. Tato vzniklá situace

⁵¹ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 132. ISBN 978-80-86011-34-9.

mohla v budoucnu způsobit značné bezpečnostní problémy, jelikož nepřátelské německé obyvatelstvo příhraničních českých oblastí bylo sice náhlým a rychle provedeným uzavřením státní hranice překvapeno, ale díky dlouho trvající pohotovosti tyto nepřátelé státu rychle zjistily, že četnické stanice jsou prázdné, četníci nevykonávají běžný výkon služby a případný útok na tyto jednotky z týlu by byl tedy velice snadný. Na základě těchto skutečností se v létě 1938 přistoupilo k doplnění stavu četnických stanic v pohraničí příslušníky četnictva z vnitrozemí.

Na přelomu srpna a září 1938 se situace na československo-německých hranicích stávala více a více vyhrcovanější. Útoky německých teroristických bojůvek, organizovaných v řadách SdP⁵², se stupňovaly a vše nasvědčovalo tomu, že v brzké době může dojít k otevřenému střetu. Po Hitlerově projevu ze dne 12. září 1938, který se týkal otázky německé menšiny v Československu a který zejména znamenal signál pro plánované vypuknutí povstání německého obyvatelstva v našem pohraničí, vypukl v příhraničních oblastech s Německem doslova teror. Ze strany henleinovců byly napadány služební četnictva, finanční stráže, policie, poštovní úřady, nádraží, nebo i domy, kde žili Češi nebo Židé. Na vzniklou situaci okamžitě reagovali velitelé praporů SOS vyhlášením pohotovosti a dne 16. září 1938 pak ministerstvo vnitra vyhlásilo i celkovou pohotovost. V pohotovosti byla samozřejmě i armáda, která se aktivně podílela na odražení útoku, ze strany jednotek freikorpsu⁵³. Na tuto vysoce krizovou situaci reagovala Československá vláda dne 13. září 1938 vyhlášením stanného práva pro okresy zasažené povstáním. Armáda pak reagovala povoláním vojenských záloh a aktivací opatření proti nepřátelskému útoku (bojová pohotovost pohraničních opevnění apod.). Jak dále Beneš uvádí, dne 16. září 1938 přistoupila československá vláda k úřednímu zrušení SdP a již následující den zaslalo německé velvyslanectví v Praze do Berlína zprávu, že československá vláda má situaci v pohraničí pod kontrolou a důvěra SdP mezi německými obyvateli pohraničí značně klesá. Hitler na tuto situaci reagoval rozkazem k dalším teroristickým útokům ze strany freikorpsu. Tyto útoky si vyžádaly značné ztráty na životech příslušníků SOS i armády a došlo také i ke ztrátám části území, jako například celého šluknovského výběžku. Díky celkovému vývoji bezpečnostní situace v republice byla dne 23. září v 22:30 h vyhlášena všeobecná mobilizace československé branné moci. Po vyhlášení mobilizace se situace v

⁵² **SdP** - Sudetoněmecká strana, dříve Sudetoněmecká vlastenecká fronta - politická strana založená Konradem Henleinem. V československých parlamentních volbách v roce 1935 získala nejvíce hlasů. BĚLINA, P. a kol. *Dějiny země Koruny české II.* 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s. 185-187. ISBN 80-85192-30-6.

⁵³ **Fraikorps**- také Sudetoněmecký freikorps, polovojenská organizace založená za účelem destabilizace československého pohraničí pomocí násilných útoků. (Tamtéž, s. 187).

pohraničí částečně uklidnila a útoky z německé strany nedosahovaly již takové intenzity jako v polovině září. Nicméně k útokům docházelo i nadále a stejně tak docházelo i ke ztrátám na životech příslušníků SOS. Masivní ozbrojené střety freikorpsu s československými jednotkami ustaly až po 29. září 1938, tedy po uzavření Mnichovské dohody a po postoupení československého pohraničí. I v dalších dnech však docházelo k ozbrojeným střetům freikorpsu a československých jednotek, jako například dne 1. října 1938 v Českém Krumlově a na dalších místech.⁵⁴

Po tragických mnichovských událostech přešli příslušníci stráže obrany státu dne 3. října 1938 opět pod velení ministerstva vnitra a zaujali své nové pozice na okleštěných československých hranicích, kde dále vykonávali předepsanou službu, která spočívala také ve střežení nově stanovené demarkační linie. Ke dni 26. listopadu 1938 byla výnosem ministerstva vnitra odvolána pohotovost SOS na území Čech a Moravy a četníci, finančníci a státní policisté se vrátili k výkonu své resortní služby. Četnictvo dále převzalo ostrahu nové státní hranice a tím tedy činnost stráže obrany státu na území Čech a Moravy skončila.

Jak Beneš uvádí, nebyla na území Slovenska a Podkarpatské Rusi situace totožná a k bojům s maďarskou a polskou stranou, které se chtěly také „přiživit“ na zisku našeho území, zde docházelo až od října 1938. Tyto útoky však byly ze strany příslušníků SOS a armády většinou úspěšně odraženy. V dalších měsících se však i situace na těchto územích zhoršovala, jelikož se zde počaly projevovat silné nacionalistické choutky, jak ze strany Slováků, tak Rusínů. Snaha o udržení celistvosti republiky pak definitivně skočila v polovině března 1938 obsazením republiky německými vojsky. Oficiálně byla stráž obrany státu zrušena až protektorátním nařízením č. 3 ze dne 21. prosince 1939.⁵⁵

Na závěr zde uveďme, že podle Beneše se v době vyhlášení mobilizace, a to konkrétně k datu 24. září 1938, v řadách příslušníků stráže obrany státu, sloužících v pohraničních oblastech republiky, nacházelo 4 917 četníků, 1 674 státních policistů, 6 438 příslušníků finanční stráže, 14 755 příslušníků vojenských záloh a 1 827 vojáků prezenční služby. Při obraně hranic československé republiky v období od léta 1938 do jara 1939, pak padlo nejméně 171 těchto příslušníků a nejméně 404 jich bylo raněno.

⁵⁴ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 181-210. ISBN 978-80-86011-34-9.

⁵⁵ (Tamtéž, s. 226).

Nejvíce padlých bylo v řadách československých vojáků, a to 89. Četníků a policistů padlo 41 a stejně tak 41 příslušníků branné moci bylo zabito v řadách finanční stráže.⁵⁶

2. 5 Armáda ČSR

Základem první československé armády byly samozřejmě legie vytvořené v době první světové války ve Francii, Itálii a Rusku. Tyto legie a v nich bojující Češi a Slováci měly nedožitelný význam na pozdější utvoření samostatného československého státu a přispěly k pozitivnímu pohledu vítězných mocností na tento nově vzniklý státní útvar.

Jak uvádí Nolč, již na počátku první světové války se ve Francii přihlásilo tři sta českých sokolů do řad francouzské cizinecké legie. Zde byla z těchto mužů vytvořena rota Nazdar, která se již v říjnu 1914 zapojila do bojů na západní frontě. V dubnu 1915 se pak tito legionáři zúčastnili bojů poblíž Arrasu, kde však utrpěli značné ztráty na životech. V důsledku těchto ztrát a také značného počtu raněných přestala fakticky rota Nazdar existovat a její zbylí členové byli umístěni do jiných jednotek. Až ke konci roku 1917 se podařilo shromáždit dostatečný počet československých dobrovolníků, a to téměř deset tisíc, což umožnilo vytvoření samostatné československé armády. Svolení k vytvoření této armády dala francouzská vláda dekretem ze dne 19. prosince 1917 a dále této armádě také poskytla potřebnou výzbroj a výzbroj. Samostatné československé jednotky pak bojovaly po boku Francie až do konce války.

Z českých a slovenských příslušníků rakousko-uherské armády zajatých v Itálii byl na počátku roku 1917 založen Československý dobrovolnický sbor, který se pak v první polovině roku 1918 přetransformoval do samostatného československého vojska pod velením italského generála Grazianiho. Také československé jednotky v Itálii, jejichž počet ke konci války překračoval dvacet tisíc mužů, se účastnily těžkých bojů, například na řece Piavě v Itálii a stejně tak jako jejich spolubojovníci ve Francii, se mnoho z těchto bojovníků nedočkal konečného vítězství a vzniku samostatného československého státu.

Nejpočetnější a veřejnosti asi nejvíce známé byly legie vytvořené v Rusku. V oblasti dnešní západní Ukrajiny žilo v době začátku první světové války více než 30 000 Čechů. Díky tomuto silnému českému vlivu byla v létě 1914 založena takzvaná Rada Čechů na Rusi, která se posléze obrátila na ruského cara se žádostí o vytvoření samostatné vojenské jednotky. Na základě tohoto svolení vznikla vojenská jednotka s názvem Česká družina, čítající cca tisíc mužů. K činnostem této jednotky patřila

⁵⁶ BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007, s. 196, 268-276. ISBN 978-80-86011-34-9.

zejména průzkumná činnost a dále také činnost agitační. Ta byla prováděna mezi vojáky rakousko-uherské armády slovanského původu. Mezi největší úspěchy České družiny patřil její značný podíl na přechodu celého 28. rakouského pluku na ruskou stranu. V průběhu dalších let se nábor dobrovolníků a vojáku z řad zajatců stále zvyšoval a dovilil tak vznik dalších českých vojenských jednotek. Na začátku července roku 1917 české jednotky bojovaly v bitvě u Zborova a úspěšný výsledek této bitvy znamenal jak upevnění dobrého jména našich jednotek v očích spojenců, tak zvýšení zájmu o další nábor do těchto jednotek z řad krajanů. Ke konci roku 1917 čítaly československé jednotky v Rusku více jak 40 000 mužů. Byl vytvořen Československý armádní sbor skládající se ze dvou divizí, dvou dělostřeleckých brigád a dalších jednotek. Po uzavření příměří mezi Ruskem a Rakousko-Uherskem a Německem v březnu roku 1918, měly být československé jednotky, jako jednotky patřící do armád Dohody, přesunuty na francouzskou frontu. Tento přesun měl proběhnout západním směrem, tedy co možná nejkratší cestou. Dalším vývojem událostí však k tomuto přesunu nedošlo. Po problémech spočívajících ve střetech s postupující německou armádou a posléze také s bolševickými jednotkami „nového Ruska“, československé legie nejprve vojensky ovládly celou sibiřskou magistrálu a přes východosibiřský přístav Vladivostok se složitou a dlouho trvající cestou vrátily již do nové vlasti.⁵⁷ Celkový počet českých a slovenských legionářů bojujících za vznik nového státu se ke konci války pohyboval okolo devadesáti tisíc mužů. Jak již bylo uvedeno výše, tito legionáři z Francie, Itálie a Ruska, pak tvořili páteř nově vzniklé československé armády.

Podle Nolče bylo úkolem nově vzniklé československé armády hájit trvání, celistvost a svobodu nové republiky a spolupůsobit také při ochraně vnitřního pořádku. Branná povinnost se týkala všech mužů, kteří byli československými státními občany a dovršili věku dvaceti let a nepřekročili věk padesáti let. Služba v armádách cizích států byla povolena pouze se souhlasem prezidenta republiky. Do řad československé armády vstupovali muži buď na základě odvodní povinnosti, nebo mohli do armády vstoupit dobrovolně. Povinná prezenční vojenská služba v první československé republice byla nejprve určena na dobu čtrnácti měsíců, v roce 1924 byla prodloužena na osmnáct měsíců a v roce 1935 na dva roky.⁵⁸

⁵⁷ NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, s. 3-5. ISBN 978-80-251-1774-3.

⁵⁸ (Tamtéž, s. 12).

Jak ve své publikaci Nolč uvádí, československá armáda se v období mezi lety 1918 až 1938 členila na takzvané zbraně, neboli druhy vojsk a na služby. Mezi zbraně patřila pěchota, dělostřelectvo, letectvo, jezdeckvo, ženijní vojsko a telegrafní vojsko. Mezi služby patřila služba zbrojní, zdravotní, zásobovací a další. Pěchotou se rozumělo vojsko, které svou činností, na rozdíl od dnešního pojetí pěchotního vojska, vykonávalo skutečně pěšky. Mezi výzbroj prvorepublikové pěchoty patřila puška s bodákem, pistole, lehký kulomet, ruční granát, pěchotní kanon a další. V drtivé většině šlo o výzbroj vyrobenou v Československu, která byla svou kvalitou známa v mnoha dalších zemích světa. Mezi součásti pěchoty patřily i takzvané pluky útočné vozby, které tvořily lehce obrněné tanky a obrněné vlaky.

K výzbroji československého dělostřelectva patřila převážně děla vyrobená v plzeňských škodových závodech. Nevýhodou tohoto druhu vojska bylo to, že tato děla byla přepravována pomocí koní, což se již v té době jevilo jako velký nedostatek. Dělostřelectvo prvorepublikové armády bylo dále rozděleno na polní, těžké a speciální, které zajišťovalo protiletectvou obranu.

Československé armádní letectvo bylo rozděleno na letectvo zpravodajské a bojové. Bylo organizováno do pluků, jejichž základními jednotkami byly letky. I armádní letectvo bylo vyzbrojeno převážně československými stroji, ať už značek Avia, Aero či dalších.

K úkolům týkajících se zatarasování a odtarasování cest, ničení nepřátelských opevnění, staveb mostů a pontonů přes vodní toky apod. bylo určeno ženijní vojsko. Podstata činnosti tohoto druhu vojska se nezměnila ani do dnešní doby a ženijní vojska byla a jsou nezbytnou součástí každé armády. Stejně tak jako ženijní vojsko, patřilo do československé armády i vojsko telegrafní, které zajišťovalo spojení. Nesmíme také zapomenout, že součástí prvorepublikové armády bylo i jezdeckvo. Otázkou však zůstává, zda by v době válečného konfliktu, našly takové jednotky vůbec uplatnění.⁵⁹

Podle Nolče se Československá armáda první republiky dle povolávacího systému dělila na aktivní armádu, kterou tedy tvořily osoby a materiál v aktivní vojenské službě, dále na první zálohu, kterou tvořili osoby v záloze do věku čtyřicet let a na druhou zálohu, kterou tvořili osoby ve věkovém rozmezí 40 – 50 let. Československá republika byla dále z hlediska armádních potřeb rozdělena na čtyři zemská vojenská velitelství, a to pro Čechy, pro Moravu a Slezsko, pro Slovensko a pro Podkarpatskou Rus. Od září 1925 se tato velitelství přetransformovala na zemská velitelství v Praze, Brně,

⁵⁹ NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, s. 6-7. ISBN 978-80-251-1774-3.

Bratislavě a Košicích. Jednotlivá zemská vojenská velitelství byla dále tvořena divizními oblastmi. Vrchním velitelem branné moci byl prezident republiky a další velení armády tvořilo Ministerstvo národní obrany, Hlavní štáb branné moci a Generální inspektorát branné moci.⁶⁰

Od nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu roku 1933 bylo jasné, že Československu se na jeho západní hranici vytvořil bezpečnostní problém, který mohl vyústit až v ozbrojený konflikt. Od této doby proto začala československá armáda procházet masivní reorganizací a modernizací, tak aby byla schopna čelit případnému útoku ze strany nacistického Německa. Jak Nolč uvádí, byl přijat zákon č. 131/1936 Sb. z.a.n. o obraně státu a od počátku roku 1938 se přistoupilo k budování pohraničních opevnění. Prodloužením prezenční vojenské služby se podařilo zvětšit takzvaný mírový stav armády, a to ze 150 tisíc mužů až na 170 tisíc. Byly také konány přípravy na provedení případné mobilizace, tedy přechodu z mírového stavu armády do stavu válečného. V září roku 1938, kdy došlo k plné mobilizaci, měla československá armáda dokonce sílu téměř dvou milionů vojáků. Stejně tak výzbroj a výstroj prvorepublikové armády byla v těch letech na velmi vysoké úrovni. Na druhou stranu je nutné si ale také přiznat, že tehdejší československá armáda postrádala větší množství moderních tanků a letadel, což v té době již znamenalo značný hendikep. Pro srovnání uveďme, že v druhé polovině roku 1938 disponovalo Československo 470 lehkými tanky a 575 letadly, kdežto Německo v té době mělo k dispozici již 1 800 tanků a 3 300 letadel.⁶¹

Vývoj dalších historických událostí je všeobecně znám a můžeme tedy pouze spekulovat, zda by se československá armáda úspěšně ubránila německému útoku, či nikoli. Strategicky velmi nevýhodná pozice Československa a její vojensky velmi obtížně bránitelné hranice, stejně jako nedokončená pohraniční opevnění, či přítomnost nepřátelského obyvatelstva v týlu hraničních pásem dávají silné argumenty těm, kteří zastávají názor, že smíření se s diktátem mnichovské dohody bylo jen logickým vyústěním nastalé situace. Existuje však i opačný názor přiklánějící se k tomu, že Československo se přesto bránit mělo, a to i za cenu obrovských ztrát. Příznivci tohoto druhého názoru přirovnávají „Mnichov“ k druhé „Bílé hoře“ a je jistě pravdou, že na českém národu zanechalo „snadné“ přenechání historických českých území nepříteli obrovskou morální jizvu mající dalekosáhlé následky. Tento postoj již

⁶⁰ NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, s. 8. ISBN 978-80-251-1774-3.

⁶¹ (Tamtéž, s. 36).

dne 30. září 1938 na jednání Výboru na obranu republiky výstižně komentoval Ladislav Rašín, který doslova uvedl: „*Promiňte, pane prezidente, že s vámi nesouhlasíme. Na tomto hradě vládli čeští králové samostatnému státu a určovali často dějiny Evropy. Zde na tomto hradě se ale nikdy neustupovalo. Měli jsme se bránit. Ustoupili jsme sami. Příští generace nás odsoudí, že jsme bez boje odevzdali své kraje. V čem má národ vidět sílu a v co má věřit, když jsme mu vzali armádu, která bez výstřelu opustí pozice. K té cizí zbabělosti připojujeme zbabělost vlastní. Je pravda, že jiní nás zradili, ale my zrazujeme sami sebe.*“⁶²

I přes to, že československá armáda první republiky neměla možnost předvést své schopnosti v boji, mnozí její příslušníci úspěšně bojovali v československých jednotkách zařazených do armád spojeneckých vojsk a podíleli se tak na porážce Německa ve druhé světové válce. Organizace, profesionalita, kvalitní materiální připravenost a odhodlanost prvorepublikové československé armády v nás stále vyvolává pocity hrdosti a je vzorem i pro fungování současné české armády.

⁶² BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992, s. 191. ISBN 80-85192-30-6.

3 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

V současné době platný zákon číslo 273/2008 Sb., o Policii České republiky označuje tuto bezpečnostní složku, jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor, jehož stěžejním úkolem je chránit bezpečnost osob, majetek, veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti a plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti, které jsou této složce svěřeny zákony, mezinárodními smlouvami a předpisy Evropského společenství.⁶³

I přes značně dlouhotrvající historické přerušení, zapříčiněné čtyřiceti lety komunistické diktatury, se současná Policie České republiky plně hlásí k odkazu prvorepublikové státní policie a četnictva. Cílem dnešního policejního sboru je zejména dosažení obdobné profesionality, jakou jsme mohli zaznamenat u podobných policejních a četnických úřadů prvorepublikového Československa. Dnešní policie se také již od začátku devadesátých let minulého století snaží o znovuoživení důvěry a respektu policejních složek mezi běžnými občany. Jedním ze základních snah současného policejního sboru je přiblížení se potřebám obyčejných lidí, tak aby tito občané v policii a v jejich jednotlivých příslušnících neviděli pouze anonymní představitele represivního, dříve totalitního režimu, ale naopak osoby, které svou profesionální činností a působením přispívají k řádnému udržení pořádku a bezpečnosti. Zjednodušeně řečeno je tedy cílem přiblížit se k dnes už také trochu zidealizované představě policisty či četníka staré doby a vymazat v očích obyvatelstva ten nepopulární obraz policisty jako příslušníka veřejné bezpečnosti komunistického typu. Jedním z postupů jak tohoto cíle dosáhnout je takzvaný koncept „community policing, jehož smyslem je zapojení veřejnosti do policejní práce tak, aby se zvýšila její efektivita a současně zapojení policisty do veřejného života, tak aby se zvýšila jeho společenská prestiž.“⁶⁴

V současné době není policie České republiky rozdělena na státní policii a četnictvo a nekopíruje tedy systém zavedený od roku 1918 do roku 1938. Vzhledem k nynějším potřebám a odlišné bezpečnostní situaci by se také případný úplný návrat

⁶³ ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky (zákon o PČR). In: Sběrka zákonů. 2008, částka 91. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>.

⁶⁴ VOKUŠ, J. *Policie České republiky*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, s. 22. ISBN 978-80-254-6098-6.

k této organizaci jevil jako zbytečný a zpátečnický. Nicméně současná státní policie má s bezpečnostními složkami první republiky mnoho společného a stejně tak i vznik obecní policie v roce 1992 částečně přispěl k obnovení systému organizace a fungování bezpečnostních sborů zaměřených na ochranu veřejného pořádku. Nemůžeme zde opomenout i opakované snahy o zavedení takzvané metropolitní policie, která by svou organizací ještě více připomínala dřívější uspořádání. Výraznějším změnám však brání značně složitá finanční situace ve státní sféře, která je zapříčiněna nepříznivou ekonomickou situací nejen v České republice, ale na celém světě. Podobnost současné Policie České republiky s jednotlivými složkami četnictva či státní policie Československé republiky je však značná. Stejně tak jako v období první republiky, zde působí složky pořádkové policie, složky zaměřené na oblast bezpečnosti v dopravě, existují poříční a železniční oddělení a značná podobnost je také v činnosti vyšetřování kriminálních činů, i když samozřejmě vzhledem k současným možnostem je konkrétní postup vyšetřování již odlišný. V další části textu si ve zkratce uvedme základní informace o organizaci a náplni práce dnešního policejního sboru.

Jak uvádí Vokuš, Policie České republiky je řízena policejním prezidiem, v jehož čele stojí policejní prezident. Policejní prezident je za chod policie zodpovědný ministru vnitra. Dalšími články spadajícími pod správu policejního prezidia jsou útvary s celostátní působností a jednotlivá krajská policejní ředitelství. Útvary s celostátní působností plní specifické a specializované úkoly na území celé České republiky a patří mezi ně například Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, Útvar rychlého nasazení či Ochranná služba a další. Na území České republiky je zřízeno celkem čtrnáct krajských policejních ředitelství. Jejich územní působnost pak odpovídá územní hranici jednotlivých samosprávných celků, tedy krajů. Jako příklad zde můžeme uvést Krajské ředitelství policie hlavního města Prahy, Krajské ředitelství policie Pardubického kraje atd. Krajská ředitelství policie jsou samostatnými organizačními složkami státu, které samostatně hospodaří s finančními prostředky státního rozpočtu. Jednotlivá krajská ředitelství jsou pak rozdělena na další menší teritoriální útvary, které vesměs ve své územní působnosti odpovídají hranicím dřívějších okresů, či městských částí.⁶⁵

Základní složku Policie České republiky představuje služba pořádkové policie, která je co do počtu nejpočetnější a věnuje se nejširší problematice zahrnující ochranu

⁶⁵ VOKUŠ, J. *Policie České republiky*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, s. 6. ISBN 978-80-254-6098-6.

veřejného pořádku a bezpečnosti, ochranu majetku, dohled nad silničním provozem, či trestnímu a přestupkovému řízení apod. Základními útvary pořádkové policie jsou obvodní oddělení rozmístěná po městech a obcích celé České republiky a místní oddělení, která se nachází na území hlavního města Prahy. Na těchto odděleních je zajištěna čtyřadvacetihodinová nepřetržitá dozorčí služba, která zajišťuje okamžitý styk s občany, přijímání oznámení a okamžité nasazení hlídek policie v terénu apod. Policisté obvodních a místních oddělení vykonávají především takzvané obchůzkové a hlídkové služby, jejichž úkolem je zejména dohled nad veřejným pořádkem a předcházení páchání trestné činnosti. Mezi činnosti policistů obvodních a místních oddělení také patří plnění úkolů trestního řádu a plnění úkolů spadajících do správních řízení. Do kompetence těchto policejních oddělení tedy patří i šetření ke spáchaným trestným činům a přestupkům spadajícím do takzvané drobné majetkové a další kriminality, jako jsou krádeže prosté, kapesní krádeže, vloupání do vozidel a objektů, řízení pod vlivem omamných látek, maření výkonu úředních rozhodnutí a další.

Veřejnosti velmi známou složkou státní policie je služba dopravní policie. Policisté zařazení do služby dopravní policie zejména vykonávají dohled nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích, provádí kontroly dodržování podmínek provozování silniční dopravy a také šetří dopravní nehody. Jak ve své publikaci Vokuš uvádí, mezi činnosti spadající do takzvaného dohledu nad silničním provozem zejména patří řízení provozu na pozemních komunikacích, provádění kontrol dodržování dopravních předpisů a provádění kontrol stavu dopravních prostředků a apod. Dopravní policisté dále doprovázejí nadměrné či bezpečnost ohrožující náklady nebo vykonávají dobře známé celoplošné dopravní akce zaměřené na kontrolu alkoholu atd. Jak již bylo uvedeno výše, mezi činnosti určené policistům zařazeným do řad dopravní policie patří i šetření k dopravním nehodám a k trestným činům nebo přestupkům souvisejícím s porušením povinností při provozu na pozemních komunikacích. Jako odborný orgán se také podílejí na vytváření dopravního inženýrství apod.⁶⁶

Mezi útvary Policie České republiky patří i služba cizinecké policie. Podle Vokuse je jejím prvořadým úkolem zejména dohled nad dodržováním povinností a ustanovení vyplývajících ze zákona o pobytu cizinců na území České republiky a vyplývajících z dalších závazných mezinárodních smluv a předpisů Evropského společenství. Služba cizinecké policie patří mezi útvary s celostátní působností a policisté zařazení do této

⁶⁶ VOKUŠ, J. *Policie České republiky*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, s. 30. ISBN 978-80-254-6098-6.

složky se věnují problematice povolování vstupu a pobytu cizinců na našem území, odhalování nelegální migrace a příhraniční trestné činnosti. Příslušníci cizinecké policie se také podílí na ochraně státní hranice České republiky. Jelikož je Česká republika součástí schengenského prostoru, tato ochrana se zaměřuje především na kontrolu prováděnou na mezinárodních letištích.⁶⁷

Na velmi úspěšnou práci prvorepublikových útvarů se v dnešní době snaží navázat i služba kriminální policie a vyšetřování. Jak ve své publikaci Vokuš uvádí, mezi stěžejní úkoly kriminalistů patří zejména odhalování spáchaných trestných činů a zjišťování jejich pachatelů. Při tom postupují dle platných ustanovení trestního řádu, zjišťují a zajišťují stopy na místech činu, provádějí výslechy fyzických i právnických osob, které by mohly přispět k odhalení takových trestných činů, vyžadují odborné a znalecké posudky a používají operativně pátrací prostředky (sledování osob, použití agentů apod). Služba kriminální policie a vyšetřování se zaměřuje jak na obecnou kriminalitu, spočívající v trestných činech proti životu a zdraví, majetku, svobodě a lidské důstojnosti, tak i na takzvanou hospodářskou kriminalitu, týkající se například trestných činů proti měně, daňových úniků apod. Činnost policistů zařazených do služby kriminální policie a vyšetřování lze rozdělit na takzvanou operativně pátrací činnost, která spočívá v přímém vyhledávání hledaných osob a věcí, či v získávání důkazů k šetřeným trestným činům a na takzvané vyšetřování, což znamená konkrétní trestní stíhání osoby, která je již z nějakého trestného činu obviněna. Pracoviště služby kriminální policie a vyšetřování jsou součástí každého územního celku policie, tedy jak krajských ředitelství, tak i jejich menších teritoriálních odborů. Tato pracoviště se věnují odhalování trestné činnosti spáchané právě na území vymezených místní působností jednotlivých organizačních článků. Mimo to existují také útvary kriminální policie s celostátní působností, které jsou zaměřeny na odhalování specifických a závažných trestných činů nebo na odbornou pomoc dalším policejním útvarům. V prvním případě můžeme hovořit o zde již zmíněném Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, či o národní protidrogové centrále a v druhém například o Kriminalistickém ústavu Praha. Tento útvar je ve své podstatě vrcholným pracovištěm Policie České republiky, který se specializuje na technické a znalecké činnosti, a působí i jako vědecký ústav určený pro

⁶⁷ VOKUŠ, J. *Policie České republiky*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, s. 38. ISBN 978-80-254-6098-6.

znaleckou činnost v oborech kriminalistika, písmoznalectví, genetika, chemie a mnohé další.⁶⁸

Pro úplnost zde snad ještě uvedme, že kromě výše zmíněných útvarů jsou součástí dnešní státní policie i útvary pořádkových, zásahových a pohotovostních jednotek, poříční a železniční oddělení, policejní potápěči, útvary se zaměřením na služební kynologii, součástí Policie ČR je také i služba pro zbraně a bezpečnostní materiál, letecká a pyrotechnická služba nebo ochranná služba prezidenta republiky a ústavních činitelů. V mnohých aspektech se činnost těchto útvarů značně podobá činnosti obdobných útvaru prvorepublikového Československa.

⁶⁸ VOKUŠ, J. *Policie České republiky*. 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010, s. 50-58. ISBN 978-80-254-6098-6.

ZÁVĚR

Předchozí kapitoly této bakalářské práce se stručným způsobem pokusily popsat rozdělení a fungování bezpečnostních složek Československa v období mezi lety 1918 až 1938 a dále i fungování a organizaci nejpočetnější bezpečnostní složky současného státu, tedy Policie České republiky. Jak současná státní policie, tak ale i další bezpečnostní složky našeho státu, tedy například vězeňská služba, celní správa, útvary obecní či městské policie a v neposlední řadě i současná armáda se svou činností snaží navázat na tradiční odkazy svých předchůdců působících v období první republiky. Tato snaha je zcela logická, jelikož nejen v očích veřejnosti, ale i mezi odborníky představují bezpečnostní složky této doby vzor profesionality a stejně tak představují i symboly naší národní hrdosti. Jednou z konkrétních snah, jak znovu získat tak ceněnou prestiž sborů meziválečného období, bylo ustanovení nového služebního zákona, jehož hlavním cílem mělo být profesní sjednocení bezpečnostních sborů České republiky tak, aby se podmínky výkonu služby pokud možno co nejvíce přiblížily západním standardům.

Dnem 1. ledna 2007 proto nabyl účinnosti zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Tento zákon nahradil služební zákony jednotlivých bezpečnostních sborů České republiky, spojil je v jeden a upravil tak právní poměry fyzických osob, které v bezpečnostních sborech vykonávají službu.⁶⁹ Tento zákon, který příslušníkům bezpečnostních sborů prakticky nahrazuje zákoník práce, se tedy od výše uvedeného data 1. ledna 2007 stal jednou z nejdůležitějších právních norem příslušníků Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby a také Úřadu pro zahraniční styk a informace.

Z číselného označení tohoto zákona je patrné, že zákon vznikl již v roce 2003 a trvalo téměř čtyři roky, než vešel v účinnost. Během této doby byla jeho účinnost několikrát odkládána a od doby jeho schválení do doby jeho účinnosti byl tento zákon dokonce devětkrát novelizován! Konečná verze tohoto zákona se tak velmi odlišovala od verze původní a stejně tak se markantně lišila i od původních služebních zákonů jednotlivých bezpečnostních složek.

Tento rozdíl byl pak nejvíce patrný u nejpočetnější bezpečnostní složky, a to u Policie České republiky. Oproti původnímu služebnímu zákonu č. 186/1992 Sb., kterým

⁶⁹ ČESKO. Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (zákon o služebním poměru). In: Sbíрка zákonů. 2003, částka 121. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>.

se řídila činnost policie do konce roku 2006, přidal tento nový zákon nové povinnosti, ale hlavně omezil práva policistů a zejména zhoršil podmínky pro výkon služby. Součástí nového služebního zákona se stal i takzvaný Etický kodex Policie České republiky, v jehož závěru se mimo jiné uvádí, že: „*osobním a profesionálním přístupem příslušníků Policie České republiky je nést osobní odpovědnost za svoji morální úroveň a svůj profesionální výkon a chovat se bezúhonně ve službě i mimo ni tak, aby důstojně reprezentovali Policii České republiky svým jednáním, vystupováním i zevnějškem.*“⁷⁰ Plnění tohoto kodexu je ze strany vedoucích pracovníků striktně vyžadováno, a to zejména po řadových policistech. O profesionální a morální úrovni některých vedoucích pracovníků, ale vlastně i o úrovni služebního zákona lze však pochybovat. Účinností nového služebního zákona se změnila jak platové podmínky odměňování policistů, tak také i výsluhové podmínky a další dříve běžné, ale opodstatněné výhody, které například v době první republiky byly samozřejmostí a přispívaly k výjimečnému postavení tehdejších policistů, či četníků. Všechny tyto změny pak vedly k masivním odchodům zkušených policistů z řad policie.

Ale nejen zhoršení podmínek výsluhových nároků zapříčinilo tak masivní odchod policistů. S platností nového služebního zákona se rovněž změnila hierarchie a možnost profesního postupu u policie. Byly stanoveny tarifní třídy, ke kterým byly přiřazeny služební hodnosti. V praxi to znamenalo, že každá funkce náležela do příslušné tarifní třídy označené služební hodností. K těmto tarifním třídám zákon také určil, jaké minimální vzdělání musí příslušník v určité třídě, respektive funkci vlastnit. Z toho vyplývá, že například vedoucí obvodního oddělení, což je základní útvar policie, musel pro svou funkci vedoucího oddělení vlastnit vysokoškolský titul. Zákon v tomto případě vůbec nepamatoval například na délku praxe nebo zkušenosti a výsledky takovéhoho policisty. Z tohoto důvodu byli všichni tito vedoucí, pokud se nerozhodli opustit řady policie, donuceni začít studovat vysoké školy, a to jen proto, aby mohli dále setrvat na svých místech. Běžně se tedy stávalo, že vedoucí oddělení s dlouholetou praxí a zkušenostmi, který vykonával svou funkci deset, patnáct či více let, musel ve svých čtyřiceti, padesáti letech začít studovat vysokou školu. Jelikož však zákon nijak nestanovil, jaká vysoká škola či jaký obor musí být k určité funkci vystudován, došlo k tomu, že tito příslušníci většinou studovali obory, které nijak nezvýšily odbornou způsobilost uvedeného policisty. V současné době tak na vedoucích místech obvodních oddělení sice sedí policisté s vysokoškolskými tituly, ale

⁷⁰MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. MVČR: *Policie České republiky*. [online]. [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>

ve většině případů jim tyto tituly nijak nezvýšily jejich kvalifikaci a zcela určitě jim nenahradily zkušenosti získané dlouholetou praxí.

Stejně nesnadná situace nastala ve všech složkách policie. Velmi výrazný byl tento problém také u kriminální policie, kde zkušení kriminalisté buď od policie rovnou odcházeli, nebo se museli vrhnout do vysokoškolských studií. Odchody zkušených policistů se tehdejší ministr vnitra Ivan Langer rozhodl vyřešit masivní náborovou kampaní, na kterou byly vynaloženy značné finanční prostředky. Jistě si ještě nyní vzpomeneme na televizní spoty s novodobým „Mirkem Dušínem“, který chránil slabšího spolužáka ve třídě nebo na všudypřítomné plakáty a billboardy, na kterých byli znázorněni policisté vedle bílé siluety postavy s textem: „Hledám parťáka.“ Mnohá volná místa se tedy musela co nejrychleji zaplnit novými policisty. To však díky uvedenému novému služebnímu zákonu nebylo tak jednoduché, jelikož například na většinu míst u kriminální policie museli nastoupit lidé s vysokoškolskými tituly. Nešlo tedy tato místa zaplnit zkušenými středoškolsky vzdělanými policisty z řad uniformované policie.

Přistoupilo se tedy k něčemu, co dle mého názoru dlouhodobě přispělo k destabilizaci a naprostému narušení morálky policie a ohrozilo také celkovou bezpečnost ve společnosti. Začaly se praktikovat takzvané „boční vstupy“. Těmito vstupy autoři služebního zákona chtěli vyřešit problém s přijímáním odborníků bez policejní praxe, jejichž vysoká odbornost však dostatečně nahrazovala neodsloužená léta u běžných policejních útvarů. Boční vstupy tedy měly zajistit například přítomnost chemiků, genetiků či jiných odborníků v kriminalistickém ústavě a v jiných vysoce specializovaných útvarech, kde nebyla nutností běžná policejní praxe. Tato jistě logická změna zákona se však v praxi přetvořila do naprostého opaku původního záměru. Neznamenala nic jiného než to, že se k policii přijímali lidé (respektive známí známých a různí příbuzní apod.) s vysokoškolským vzděláním, kteří okamžitě po splnění přijímacích podmínek nastupovali ke kriminální policii a na jiné vysoké posty. Tito noví „policisté“ pak zaujali služební místa, která však kromě vysokoškolského titulu vyžadovala především zkušenosti a praxi v policejních činnostech, což se těmto novým „posilám“ jednoznačně nedostávalo. Policejní sbor se tedy vlivem těchto mezer ve služebním zákoně, které tyto boční vstupy umožňovaly, začal destabilizovat. Na veřejnost se však tyto informace samozřejmě nevynášely. Až v poslední době, tedy v době masivních škrťů ve všech státních resortech, kdy se hledá každé přebytečné místo, které by se mohlo zrušit, se pomalu dozvídáme celou pravdu o takzvaných bočních vstupech a dalších praktikách, které mají daleko k naplnění etických a jiných

kodeksů, či k přiblížení se vzoru prvorepublikové policie či četnictva. Můžeme zde citovat například úryvek novinového článku deníku Právo s názvem: „*U policie odkroutili chvilku, přesto teď školí zkušené kriminalisty*“, který byl mimo jiné dne 24.10.2011 prezentován na webovém serveru Novinky.cz. Úryvek zněl doslova takto: „*U policie jsou teprve pár let a celou dobu sedí v kanceláři policejního prezidenta, přesto ale mají vysoké platy a hodnosti a podílí se např. na metodice práce svých kolegů v terénu. Jeden příklad za všechny: z interních dokumentů policejního prezidia, které má Právo k dispozici, vyplývá, že např. koncepce a metodiku pro kriminálku nebo taktiku zadržení pachatele tvoří na oddělení vzdělávání policistka v hodnosti podplukovníka s dvouletou praxí. Celou si ji přitom tato absolventka fakulty tělesné výchovy a sportu „odkroutila“ právě na vzdělávacím oddělení a vzhledem ke svému zařazení ve velmi vysoké deváté platové třídě má stejnou tarifní mzdu (zhruba 30 tisíc korun základ) jako např. okresní policejní šéf s odslouženými dvaceti lety. Výš už jsou jen šéfové krajských policejních ředitelství, celorepublikových útvarů a nejužší vedení celé policie, tedy prezident a jeho náměstci. A další příklad: na oddělení operačního odboru policejního prezidia vedeného Petrem Vaňatou nastoupila nedávno coby čerstvá absolventka vysoké školy jeho sedmadvacetiletá dcera Andrea. Jako metodik má hodnost kapitána a osmou platovou třídu. Pro srovnání stejně jako ona je na tom např. kriminalista, který 15 let vyšetřuje vraždy*“.⁷¹ Nejen z uvedeného úryvku novinového článku je tedy patrné, že nový služební zákon přinesl do řad policie, ale i ostatních bezpečnostních složek České republiky spíše chaos a destabilizaci než jistoty, pevný a spravedlivý řád. Díky této nedokonalé, zcela necitlivé a neetické aplikaci zákona mnoho policistů přestalo věřit ve spravedlivé podmínky služby a velká řada z nich raději zvolila odchod od policie. Požadavek profesionality, který je tak vehementně požadován a uvádí ho i policejní etický kodex, tak značně pokulhává za realitou.

I přes tuto tíživou situaci však na několika místech zůstali policisté se zkušenostmi a praxí. Je také nutno podotknout, že výše popsané odchody a následné záplatování těchto prázdných míst se děly především ve velkých městech s velkým počtem policistů. Malá policejní oddělení a menší policejní ředitelství si většinou zachovala zdravou kostru zkušených policistů a nedošlo u nich k tak drastické přeměně policejního sboru. Stejně tak je nutné podotknout, že nový služební zákon je v účinnosti již delší dobu, za kterou v řadách policie vyrostli noví, praxí ošlehaní, policisté.

⁷¹ NOVINKY.CZ. *U policie odkroutili chvilku, přesto teď školí zkušené kriminalisty*. [online]. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/248296-u-policie-odkroutili-chvilku-presto-ted-skoli-zkusene-kriminalisty.html>

Nicméně faktem zůstává, že v řadách policie, a to zejména u kriminální policie a ve vysokých policejních institucích slouží policisté bez jakékoliv praxe na základních útvarech. Tito policisté nikdy nesloužili na ulici a nikdy nepřišli do kontaktu s holou realitou, kterou přináší obyčejná policejní práce. Nikdy tedy nezískali onen potřebný základ, který by měl každý policista na jakémkoli pracovišti a zastávající jakoukoli funkci mít a který byl také vždy požadován u bezpečnostních útvarů první republiky. Mezi běžnými policisty je praxe, v jaké se aplikuje uvedený zákon, stále pocíťována jako jakási křivda, a i když se vše děje v mezích tohoto zákona, rozhodně můžeme pochybovat o naplnění morálních či etických hodnot, které by měl tento zákon také splňovat. Stejně tak můžeme pochybovat i o tom, že tento stávající služební zákon nějakou větší měrou přispěl k obnovení hodnot, které odkazují na činnost bezpečnostní sborů před rokem 1948.

A jak vyřešit stávající situaci? Dle mého názoru by se mělo přikročit k provedení razantních změn služebního zákona, ve kterém by se měla uplatnit některá ustanovení a postupy fungující již právě za první republiky. V tomto zákoně by se například měly přesně stanovit podmínky obsazování služebních míst tak, aby nedocházelo k „nepotřebným“ bočním vstupům a obsazování důležitých pozic nezkušenými policisty. Zejména by se pak měl přehodnotit systém vzdělávání policistů. Měly by se využít současné potenciály policejních vzdělávacích středisek, jichž je v republice velké množství. Tato vzdělávací střediska by pak mohla proškolovat a vzdělávat již sloužící policisty, kteří by po absolvování těchto škol mohli obsazovat vyšší funkce, aniž by k tomu potřebovali vysokoškolské tituly, tedy přesně tak, jak fungoval vzdělávací systém například v četnictvu apod. Tímto by se také předešlo i mnoha případům, kdy policisté po zdárném vystudování vysoké školy opustili policii a uplatnili se v soukromých sektorech. Toto řešení by, dle mého názoru, bylo možné a efektivní a jistě by přispělo i k větší míře osobního a profesionálního přístupu příslušníků policie i dalších bezpečnostních složek státu. Nicméně současná doba takovým změnám není vůbec nakloněna. Můžeme tedy pouze doufat, že policie, ale i další složky řídicí se služebním zákonem, toto poněkud nešťastné období překonají a že v průběhu dalších let skutečně svou profesionalitou a kvalitně odvedenou prací naváží na úspěšné období let první republiky.

Cílem této bakalářské práce bylo tedy zejména popsání vzniku, organizace a fungování bezpečnostních a ozbrojených složek Československé republiky v období od roku 1918 do roku 1938 a dále popsání snahy současného nejpočetnějšího

bezpečnostního sboru, a to Policie České republiky o navázání na tradice těchto sborů.
Autor se domnívá, že cíle bakalářské práce byly splněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí Koruny české II.* 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-30-6.

BENEŠ, J. *Finanční stráž československá 1918 - 1938.* 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2005. ISBN 80-86011-29-1.

BENEŠ, J. *Stráž obrany státu 1936 - 1939.* 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: Jan Škoda-Fortprint, 2007. ISBN 978-80-86011-34-9.

JOHN, M. *Čechoslovakismus a ČSR 1914 - 1938.* 1. vyd. Beroun: Baroko a Fox, 1994. ISBN 80-85642-20-4.

MACEK, P. a L. UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 - 1939).* 1. vyd. Praha: Police history, 1999. ISBN 80-902670-0-9.

NOLČ, J. *Československá armáda za první republiky.* 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1774-3.

VOKUŠ, J. *Policie České republiky.* 1. vyd. Praha: Policejní prezidium České republiky, 2010. ISBN 978-80-254-6098-6.

Seznam použitých internetových zdrojů

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *MVČR: Policie České republiky.* [online]. [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>

NOVINKY.CZ. *U policie odkroutili chvílku, přesto teď školí zkušené kriminalisty.* [online]. [cit. 2011-10-24]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/248296-u-policie-odkroutili-chvilku-presto-ted-skoli-zkusene-kriminalisty.html>

Seznam ostatních zdrojů

ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 17. července 2008 o Policii České republiky (zákon o PČR). In: Sbíрка zákonů. 2008, částka 91. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>

ČESKO. Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (zákon o služebním poměru). In: Sbíрка zákonů. 2003, částka 121. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ondřej Holeček

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Československé bezpečnostní a ozbrojené složky první republiky a jejich odkaz v současnosti

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Počet ostatních zdrojů: 2

Vedoucí práce: PaedDr. František Parkan